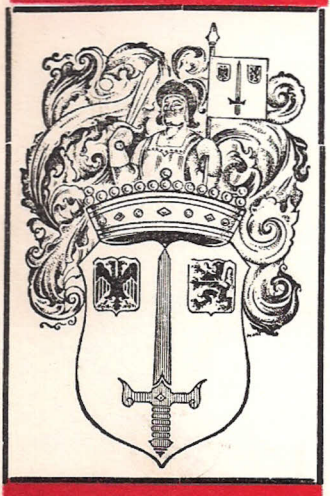

HET LAND VAN AALST

tijdschrift van de
heemkundige vereniging
het land van aalst

jaargang XXIII - 1971 — nummer 6

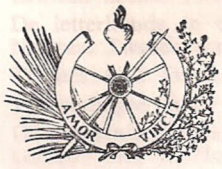

De Koninklijke aloude Rederijkerskamer "DE CATHARINISTEN"

Hoofdkamer van het Land van Aalst

F. COURTEAUX

VOORWOORD

De Nederlanden hebben meer dan vijfhonderd rederijkerskamers gekend. Reeds vóór 1400 zag Ieper «ghesellen vander rethorique» optreden. Het is echter vooral in de loop van de vijftiende eeuw dat de rederijkersgezelschappen weelderig opschoten in ons taalgebied : tot hen behoren de Catharinisten !

Met trots mag deze kamer terugblikken op een eeuwenlange bedrijvigheid waarmee ze de gemeenschap gediend heeft. Politieke spanningen en godsdienstige beroerten, rampvolle oorlogen en besmettelijke ziekten hebben haar streven tijdelijk kunnen onderbreken. De gehechtheid aan de eigen aard is telkens de stimulans geweest waardoor ze de moeilijkheden te boven kwam. Ondanks tijden van verdrukking en miskenning is zij er in geslaagd de volkstaal te behoeden voor een dreigende ondergang want *«Amor omnia Vincit»*

Liefde overwint alles !

* * *

De meeste gegevens zijn ontleend aan het werk van Val. D'Hondt (1887-1943) : het archief van de kamer maar vooral de stadsrekeningen hebben hem de gegevens verschaft voor zijn degelijke verhandeling over de «Geschiedenis van het Tooneel te Aalst en bezonderlijk van de Koninklijke Rederijkkamer De Catharinisten» (1908).

Van Clem. Uyttersprot, ex-griffier en historicus van de kamer, en van Luc Kieckens, de kunstzinnige archivaris van het gezelschap, ontvingen wij kostbare inlichtigen : hiermee hebben zij onze taak ten zeerste verlicht ! De cliché's (zwartwit) werden ons door de kamer in bruikleen afgestaan, de kleurdia's werden opgenomen door Conservator I. De Vos voor de Vereniging van Aalsters Kultuurschoon.

Aan allen betuigen wij onze oprechte dank !

INLEIDING

DE REDERIJKERS EN DE LETTERKUNDE

«Een gedeelte van wat de rederijkers hebben gemaakt behoort tot het allerbeste van onze oude letteren.» Bert Decorte.

De allereerste stukken in de volkstaal die bewaard bleven en dateren uit de veertiende eeuw zijn *abele spelen*. Deze wereldlijke drama's zijn een late opbloei van de ridderlijke poëzie : stukken als Esmoreit, Gloriant, Lanceloot van Denemarken behoren tot het mooiste dat het middeleeuws toneel heeft voortgebracht !

Gekiemd uit de liturgische dramatiek staat de vijftiendeeuwse letterkunde in het teken van de «conste van rethoriken».

Er is een sterk godsdienstige binding in het *mysteriespel* evenals in het *mirakelspel* (Marike van Nieumeghen). Op het vroede volgde steeds een *sotternie,* een *clute* (Nu noch, Drie dagen Heere).

Het hoogste dat de dichter nastreefde was het scheppen van een spel van *sinnen* ofte *moraliteit,* een preek omgezet in een drama met beperkte aktie. Typisch hiervoor is «Elckerlyck», gedicht door een Karthuizer te Diest : het stuk is de wereld rondgegaan als Everyman, Jedermann, Un Chacun.

Tot in de eerste helft van de zestiende eeuw bleef de factor, schrijver en regisseur van esbattementen en moraliteiten, bezield met de traditionele geest. De meest bekende rederijkersfactors zijn de Bruggeling Cornelis Everaert (1480-1556), de priester Matthijs de Casteleyn uit Oudenaarde (1488-1555) en Jacob van Dale uit Diest († 1522).

Weldra echter zou de renaissance, samen met de ideeën van de hervorming, de «conste van rhetorike» komen beïnvloeden.

De Brusselaar Jan-Bapt. Van Hauwaert (1533-1599),
de schilder-dichter Carel van Mander (1544-1606),
de schoonheidszoeker Jonker van der Noot (1539-1595),
de Antwerpse schoolmeester Willem Ogier (1618-1689),
ze zijn er niet in geslaagd het peil van hun voorgangers te bereiken !

Een laatste maal zullen wij de innig middeleeuwse klank vernemen in de «Gecroonde Leersse» van *Michel de Swaen* (1654-1707). Aan deze arts van Duinkerke is het trouwens te danken dat in de Vlaamse Westhoek, door Lodewijk XIV veroverd in 1622, de kamers nog lang weerstand hebben geboden aan de verfransing.

* * *

Wellicht hebben de Aalsterse rederijkers geen hoge toppen geschoren inzake letterkunde. Factors die blijvende roem verwierven en opvoeringen van (hoger vermelde) middeleeuwse meesterwerken treffen wij aan noch bij de Catharinisten noch bij de Barbaristen...

Toch is de rederijkerij niet weg te denken uit de kulturele opgang van ons volk. Hun kunst heeft het burgerlijk feest losgemaakt uit de kerkelijke vorm, door het toneel wisten ze de brede lagen van de bevolking te bereiken. Toegegeven dat de literaire produkten van de laatste rederijkers stuntelige navolgingen of vertalingen waren, de betekenis voor de instandhouding van het letterkundig leven in de volkstaal kan moeilijk worden overschat !

HET ONTSTAAN VAN DE REDERIJKERSKAMERS

De Aalsterse rederijkerskamers zijn gegroeid uit de broederschappen van Ste Katheline en Ste Barbara : het waren dus oorspronkelijk kerkelijke genootschappen. Het was immers in de kerk dat, samen met beelden, schilderijen en brandglasramen, ook plastische uitbeeldingen door levende figuren de tijdkring van het kerkelijk jaar kwamen verduidelijken.

Op deze statische voorstellingen volgden bewegende, mimerende groepen, in het Aalsters archief bekend als «stille spel». Werd de pantomine aangevuld door het woord, het toneel was geboren.

Op de grote feestdagen werden liturgische spelen door kerkelijke bedienaars opgevoerd, later door «de ghesellen van den choore», versterkt door leden van de broederschappen. Naarmate de leken-vertolkers talrijker werden en zij de komische trekken uit de duivelsrollen gingen aandikken, werd het toneel overgebracht buiten de kerkmuren : estrades werden opgetimmerd, eerst op het kerkhof, daarna op de Grote Markt en in de hoofdstraten.

Tot opluistering van kerkelijke ommegangen werden daarin levende beelden als stille figuren rondgereden, geleidelijk werden ook fragmenten uit de bijbel verwoord : denk aan de Bloedprocessie te Brugge, aan de Boetprocessie te Veurne. Na de afloop van de ommegang had de opvoering plaats van een of ander spel op een verhoging : dit was stellagespel, een wagenspel.

Tot aan de Franse revolutie bleven de rederijkers geïntegreerd in het kulturele stadsleven. Op het einde van de negentiende eeuw zouden de toneelgezelschappen hun taak overnemen.

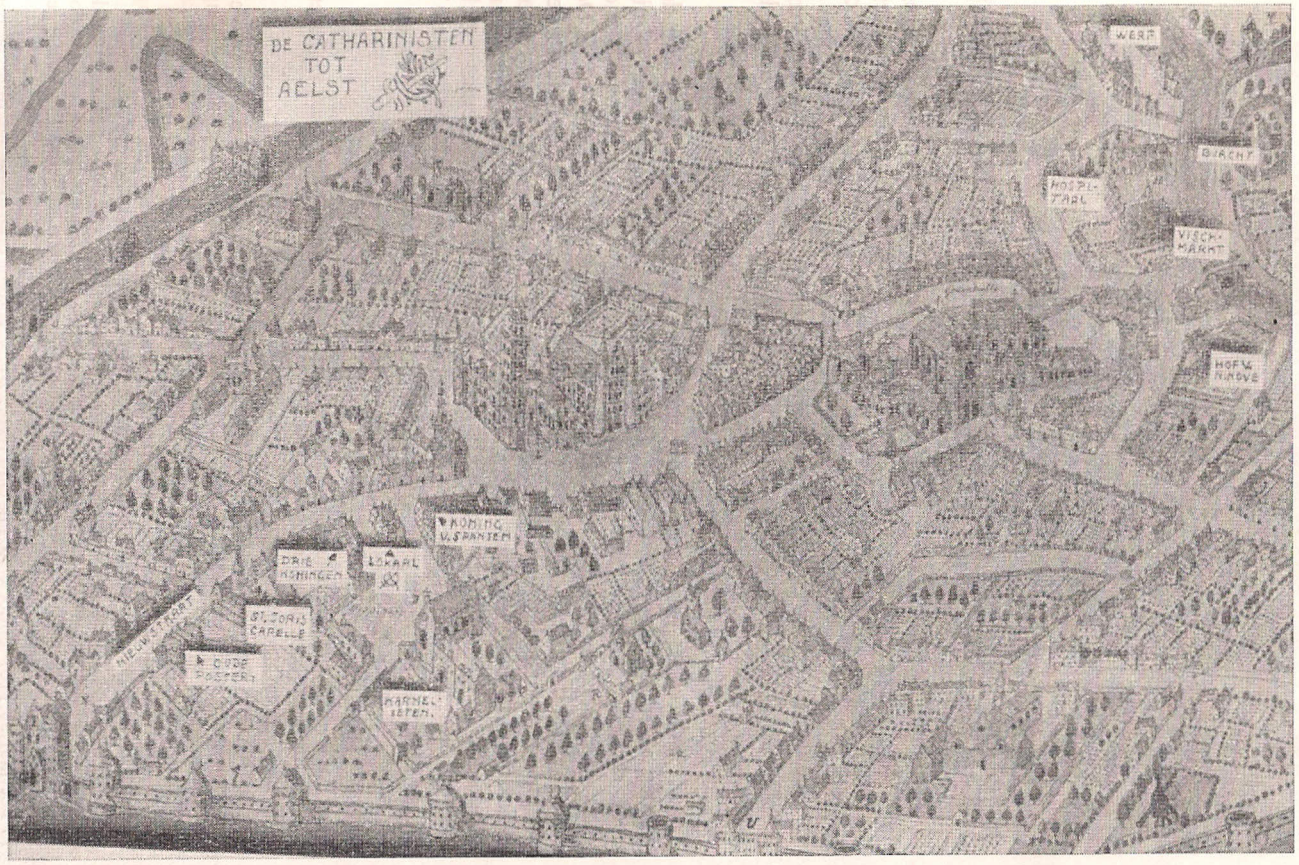
DE CATHARINISTEN
TOT
AELST
WERF
BIACHT
HOSPI-
TAAL
VISCH-
MARKT
HOF V.
NINOVE
KONING
V. SPANJEN
DRIE
KONINGEN
LOKAAL
ST. JORIS
CAPELLE
NIEUWSTRAAT
OUDE
POSTERN
KARMEL-
ISTEN.

HOOFDSTUK I

IS 1107
HET GEBOORTEJAAR VAN DE CATHARINA-KAMER ?

Gedurende de 19e en zelfs nog in het begin van de 20ste eeuw gingen de leden van de kamer er prat op dat de Catharinisten ontstaan waren in 1107 : de kenspreuk «aMor VInCIt» zou een kronogram zijn ! Zoveel eer kunnen wij jammer genoeg aan onze stad niet toekennen ! E. Soens in «Nieuw Leven» hecht niet het minste belang aan dit kronogram, volgens hem dagtekent de spreuk uit de renaissancetijd (16de eeuw).

Waar komt die 1107 vandaan ?

In de 19de eeuw werd deze vroegtijdige geboorte door de leden van de kamer algemeen aanvaard. Ook de Borchgrave uit Wakkene pakte uit met «het zevende eeuwfeest» in verband met een gedichtenwedstrijd over «De Belgen» door de Catharnisten uitgeschreven in 1807 : P.J. De Borchgrave behaalde trouwens de eerste prijs... Hij was de meest beroemde dichter-rederijker uit zijn tijd (1758-1812), meer dan vijftig maal bekroond. Het was onder zijn invloed dat de Catharinistenkamer van Wakkene een hoge bloei kende. Is het mogelijk dat de Aalstenaars zich (graag) neerlegden bij de vleiende uitspraak van deze gevierde man ?

Maar rederijkersliteratuur en geschiedenis zijn twee verschillende zaken !

AALST IN 1107

Was Aalst toen een gemeenschap, een gemeente was het nog niet. Hun vrijheden zouden de bewoners eerst later verwerven.

Hoe zag het er hier uit in 1107 ?

Bij de (Oude) Dender rees een burcht op, in de nabijheid genoten de mercatores de onmisbare veiligheid. Aldus ontstond een portus, d.i. een handelsnederzetting op de (huidige) Werf. Vlak bij de ingang van de burcht, precies waar de handelsweg Brugge-Keulen de Dender kruiste, werd de eerste openbare markt gehouden : nu de Oude Vismarkt. Van een schepenhuis was geen spraak, met de oprichting van dit nieuwe machtssymbool zou nog meer dan een volle eeuw worden gewacht ! Aan beoefening van literatuur hebben de ongeletterden van deze vroege-middeleeuwse nederzetting stellig nooit gedacht ! De vrije kooplieden zowel als de domaniale bevolking met haar dienstbaren en onvrijen waren volledig in beslag genomen door de harde strijd «om den brode».

Is het jaartal 1107 onbetwistbaar een fiktie zoals verder nog meer zal blijken, het heeft toch zijn nut gehad : het zgn. achtste eeuwfeest leverde een toneelprijskamp op en bezorgde ons de degelijke studie van Valery D'Hondt !

BROEDERSCHAPPEN, KAMERS, BUURTGENOOTSCHAPPEN

Volgens het jaargetijdenboek van de H. Geest te Aalst, vernieuwd in 1447, bezat de voorgangster van de huidige Oude kerk reeds altaren, toegewijd aan de H. Catharina en de h. Barbara.

Schrijft kanunnik Sanders, beter gekend als Sanderus, in zijn Flandria Illustrata (ca 1640) * : «Het genootschap van de h. Barbara is door de Pauzen en Graven met verscheidene voorrechten begiftigd en bezit nog een brief waarin de bisschop van Kamerijk in 1475 de instelling goedkeurde en roemde... zijnde de wetten van die TWEE KAMERS, in 1503 door de stadsraad bevestigd».

J..B Luyckx (1757-1836) herneemt Sanderus als volgt : «...In 1503 is voorzeyd broederschap (Barbara) verheft tot eene rhetorycke Gilde, GELIJK DIE VAN DE H. CATHARINA. De Barbaristen hebben hunne toneelspelen vertoont naer den tijt gelijk deze gilde der H. Catharina...». Besluit : Beide broederschappen waren gekend vóór 1475, dergelijke begiftigingen bevestigden eenvoudig wat reeds vele jaren bestond.

Zijn beide kamers gelijktijdig bevestigd, hun optreden als retrozijnen moet gesitueerd worden op verschillende tijdstippen. Is er reeds in 1487 spraak van «de gheswoorne ende proviseurs van Ste Barbelen gulde», de Barbaristen kenden een moeilijke groei, de kamer kreeg haar reglement in 1539-1540. Van hen is geen toneelaktiviteit gekend vóór dit jaar : 1540 staat trouwens geboekt als hun geboortejaar bij de hoofdkamer «De Fonteyne».

Wat de Catharinisten betreft, deze traden gedurende de 15de eeuw herhaaldelijk op, hun geboortejaar zullen we verder nagaan.

Men verwarre de kamers niet met de BUURTGENOOTSCHAPPEN. Deze «ghesellen van der straten» waren geen vaste verenigingen : het waren mannen uit de Nieuwstraat, Pontstraat, Kattestraat, Markt, Zoutstraat, Molenstraat, Achterstraat of Werf die geestelijke spelen vertoonden of bepaalde figuren uitbeeldden. Voor hun optreden op Sacramentsdag en/of op Vastenavond kregen ze een toelage van de stad «in hulpen thueren costen».

HET ONTSTAAN VAN DE REDERIJKERSKAMERS. KRONOLOGISCHE RANGSCHIKKING

Op het einde van de 14de eeuw werden hier de eerste «kamers van rethorike» opgericht en wel in West-Vlaanderen : «De Heilige Gheest» te Diksmuide (1394), «Alpha en Omega» te Ieper.

---

* Flandria Illustrata werd in 1732 gedeeltelijk in het Nederlands uitgegeven onder de titel «Verheerlijkt Vlaanderen».

Het is echter in de loop van de volgende eeuw dat de kamers hier weelderig zullen opschieten.

Al is deze tabel onvolledig, ze geeft ons toch een idee van de ontwikkelingsgang en van de plaats die de Catharinisten hebben ingenomen in deze letterkundige stroming*.

1400	Het Boeck	Brussel
1406	De Rose	Tielt
1409	De Witte Waterroos	NINOVE
1421	De Catharinisten	AALST
1427	Sint-Barbara	Kortrijk
1428	De Heilighe Gheest	Brugge
1442	De Jesusten	Leffinge
1443	De H. Gheest	Nieuwkerke (W.-Vl.)
1443	De Roeyaerts	Lo
1443	De Groenaerts	Lo
1448	De Fonteyne	Gent
1450	Eikels worden Boomen	Eeklo
1451	De Berkenisten	Kaprijke
1454	De Sorgeloose	Veurne
1454	De Leeuwercke	DENDERMONDE
1458	Sint-Barbara	St.-Pieters Gent
1470	De Lelybloem	Diest
1470	De Crancbestiers	Gistel
1471	Sint-Agnete	Gent
1471	De Peoene	Mechelen
1473	Het Kersouwken	Leuven
1474	De Drie Sanctinnen	Brugge
1476	De H. Gheest; de Thaboristen	GERAARDSBERGEN
1477	De Corenbloem	Brussel
1478	't Cawoerdeken	Herenthals
1478	De H. Gheest	OUDENAARDE
1478	De Roos	DENDERMONDE
1478	Maria 't Eeren	Gent
1479	De Groeiende Boom	Lier
1480	De Violieren	Antwerpen
1481	De Jenettebloem	Lier
1482	Het Kersouwken	OUDENAARDE
1482	De Nazarenen	Deinze
1482	? (H. Catharina)	OPHASSELT
1483	De Lelybloem	Leuven
1484	Spade bedacht	Zevekote (W.-V.)
1485	De Barbaristen	Menen
1488	De Pensee	Leuven
1489	De Destelbloem	DENDERMONDE
1491	De Langhoirs Victorinnen	Poperinge
1492	De Doorne Crone; Rosekrans	Nieuwpoort
1492	Jesus met de Balsemblomme	Gent
1493	De Vreuchdenaers	Ieper
1493	De Korenbloem	Ieper
1493	De Goudbloem	Antwerpen
1495	De Leliebloem	Brussel
1495	De Violette	Brussel
1496	Sint Antonius-Fonteinisten	Kortrijk
1496	Het H. Sacrament	Ramskapelle
1501	Sint Anna	Edingen
1502	De Christusogen	Diest

De Barbaristen van Aalst werden erkend als evenwaardig met de Catharinisten sedert 1540.

DE EERSTE STAPPEN VAN DE CATHARINISTEN

In 1421 spreekt de stadsrekening voor het eerst over een regelmatig ingericht gezelschap : «ghesellen van der stede». Dit jaar vertoonden ze «een spel op de marct tAelst in personaigen van den kerstenen ende heydenen». Vermoedelijk gaat het hier om de Catharinisten, sedert 1464 heetten ze «ghesellen vander Rethorika».

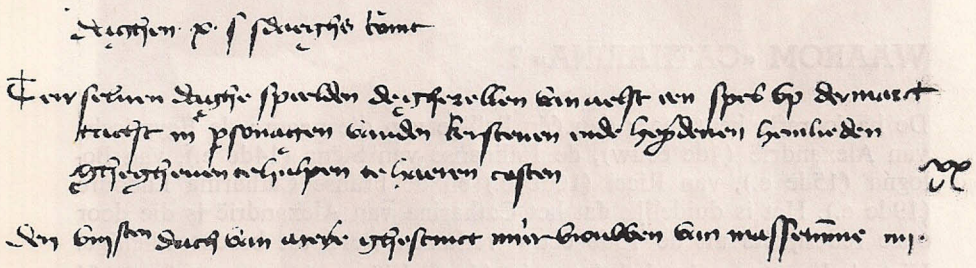

STADSREKENINGEN 1421. — Ten selven daghe speelden de ghesellen van Aelst in personagen vander kerstenen ende heydenen hemlieden ghegheven in helpen heuren costen. XXS

De stadsrekening van 1467 heeft alle twijfels opgeheven.

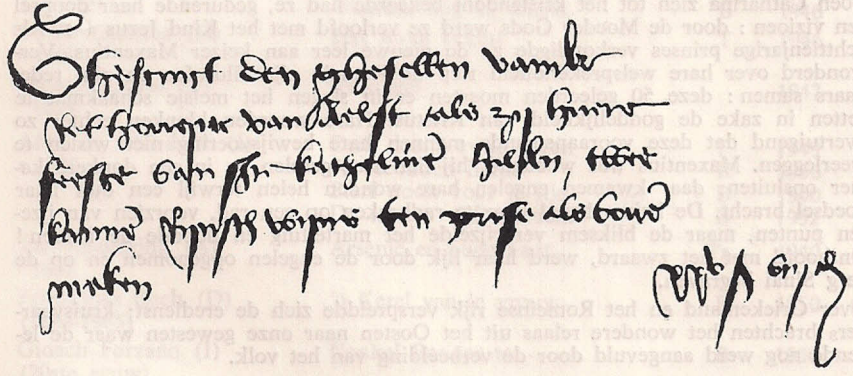

STADSREKENINGEN 1467. — Ghescinct den ghesellen vander Rethorique van Aelst als zij huere feeste van Ste Katheline hilden, twee kannen Rynsch wyn ten prise als boven maken. XXVSviijd.

---

* De kronologische rangschikking is ontleend aan het jaarboek 1944 van de Souveraine Kamer «De Fonteyne» te Gent. Ter wille van de plaatsruimte hebben wij ons beperkt tot de Zuidelijke Nederlanden in de vijftiende eeuw.

Voor Noord-Nederland kennen wij als de oudste stichtingen : «Het Bloemeken Jesse» te Middelburg in 1430 en «De Goudsbloem» te Gouda in 1433. De grootste opbloei moet daar gesitueerd worden in de zestiende eeuw.

Wat (het huidige) Frans-Vlaanderen aangaat, de oudste kamer vinden wij te Steenvoorde (1518), verder nog te Hazebroek, Belle, Ruibroeck, Steenwerk, Kaaster, Eeke, Hondschote, Vleteren, Wormhout, Duinkerke... Daar ligt de masale geboorteperiode in de laatste helft van de zestiende eeuw.

Later, in 1481, werd de officiële naam : «Ghesellen vander rethorijcke int gulde van Sente Kathelinen».

Besluit : Deze kamer — of ze nu ontstond in 1421 of in 1467 — mag terugblikken op ruim vijf eeuwen geschiedenis !

WAAROM «CATHARINA» ?

De hagiografie kent meer dan één heilige van die naam : de Egyptische van Alexandrië (4de eeuw), de Italiaanse van Siëna (14de e.), van Bologna (15de e.), van Ricci (16de e.) en de Franse Catharina Labouré (19de e.). Het is duidelijk dat het Catharina van Alexandrië is die door onze rederijkers uit de 15de eeuw verkozen werd tot beschermheilige.

Historisch weten wij enkel dat er in Alexandrië een jonge maagd geleefd heeft, ECATARINA, die om haar geloof onthoofd werd op 25 november tussen 306 en 310. Om haar leven en marteldood hebben onze verre voorouders een gouden legende gesponnen die wij hier beknopt weergeven.

Toen Catharina zich tot het kristendom bekeerde had ze, gedurende haar doopsel een vizioen : door de Moeder Gods werd ze verloofd met het Kind Jezus (*). Als achttienjarige prinses verkondigde ze de nieuwe leer aan keizer Maxentius. Verwonderd over hare welsprekendheid riep de Romein zijn filosofen en zijn redenaars samen : deze 50 geleerden moesten er in slagen het meisje schaakmat te zetten in zake de goddelijkheid van Kristus. Hare woorden klonken echter zo overtuigend dat deze vooraanstaande mannen hare bewijsvoering niet wisten te weerleggen. Maxentius was woedend, hij liet haar geselen en in een donkere kamer opsluiten; daar kwamen engelen hare wonden helen terwijl een duif haar voedsel bracht. De keizer beval haar te radbraken op een rad, voorzien van ijzeren punten, maar de bliksem verbrijzelde het marteltuig en doodde de beulen ! Onthoofd met het zwaard, werd haar lijk door de engelen opgenomen en op de berg Sinai begraven.

Over Griekenland en het Romeinse rijk verspreidde zich de eredienst; kruisvaarders brachten het wondere relaas uit het Oosten naar onze gewesten waar de legende nog werd aangevuld door de verbeelding van het volk.

Te Aalst schreef men nog in 1818 over «het aloud souvereyn geoctroyeerd ende altijd bloeyende retoricque Gilde, schuylende onder de bescherming van de Heylige Maegd ende *melckvloeyende* Maertelaresse de Groote Catharina van Alexandriën...». De legende vertelt immers dat uit hare wonden geen bloed maar melk vloeide : dit leverde aan onze voorouders het stellige bewijs van hare maagdelijke zuiverheid !

Deze heiligenlegende kende vooral een grote bloei in West-Europa gedurende de 15de en de 16de eeuw.

(*) Dit mystieke huwelijk werd door Rubens op doek gebracht ca. 1628. Het meesterwerk siert nu het Kaiser Friedrich Museum te Berlijn.

Copyright A.C.L. Brussel

De oudste vermelding van een Katharina-spel vinden wij in de stadsrekening van 1307 te Ieper. Ze luidt : «pour vin but sour le halle et pour fruit mangiet quant li clerc juerent li jeu sainte kateline... 27 s.».

Onkosten van schepenen in de Sinksenweek 15-20 mei 1307.

(*Vertaling :* voor wijn gedronken in de halle voor fruit dat geëten werd wanneer de klerken het spel speelden van sinte kateline).

Te Ninove werd de «sente katelinen passie» herhaaldelijk opgevoerd volgens de stadsrekeningen van 1432-33, 1437-38, 1446-47, 1448-49.

Een mooier symbool van welbespraaktheid konden de Aalsterse beoefenaars van de retoriek moeilijk vinden ! De legende verklaart de aanwezigheid van het gebroken rad en het zwaard, de twee foltertuigen. Eeuwen lang hebben deze rederijkers op Catharinadag een jonge maagd naar hun altaar geleid...

Een geliefde heilige en...

Lang vóór de stichting van de Catharinisten genoot de Egyptische maagd hier een grote verering.

Het begijnhof (1261) heette «Sente Katelinenhove»; op de 49 ons bekende hofmeesteressen droegen elf (22 %) de naam der patrones van deze vrouwenparochie. In de voorganger van onze St.-Maartenskerk had de familie van Leeuwe een «sepulture vóór Sente Katelinen» in 1436. Volgens J.B. Luyckx stond er op de Hopmarkt een kapel, toegewijd aan de «heylige Catharina... alwaer nu de kerke is van de Carmelieten», dus vóór 1497. Toen ca. 1480 begonnen werd met de bouw van de Oude kerk werd aan de Catharinakamer de oprichting van een altaar toegestaan : sedert 1481 genoten ze van de stad een jaarlijkse onderstand van 18 pond parisis «in helpen ten onderhoudene van hueren autaer in de parochiekercke».

...een graag gehoorde meisjesnaam.

In de renteboeken van 1282 tot 1408, geëxerpeerd door wijlen J. Van Cleemput, komt de naam Kateline, Cateline, Line, Lyne, Kathelijne, Katerine, Calle 21 maal voor; hij wordt gevolgd door (E)lisebeth (20 x), Margariet (15 x), Marie (12 x). In de oudst bewaarde stadsrekening van 1394-95 is de frekwentie voor Katheline 71, Lysbet 62, Margriete 59, Mariën 22. Ook in het buitenpoortersboek van Geraardsbergen anno 1396 spant Katelijne de kroon met 293 vermeldingen, gevolgd door Lijsbet (228) en Mergriet (220). Zelfs nog in de 17de eeuw genoot Kathelijne te Lede de voorkeur (22 %) boven Lijsbet (19 %).

HOOFDSTUK II

WANNEER TRAD DE REDERIJKERSKAMER OP ?

De Sakramentsprocessie — ingesteld in 1316 — was oorspronkelijk de voornaamste godsdienstplechtigheid die buiten de kerk plaats had. In 1430 werd de ommegang verschoven naar de feestdag van Pieter en Pauwel : voortaan was het in de ker(k)misprocessie dat de rederijkers bijbelse taferelen zouden uitbeelden.

Na de ommegang werd er gewoonlijk een geestelijk spel opgevoerd. Dat gebeurde op een stellage op het kerkhof of op de grote markt. Soms werden stellingen opgetimmerd in diverse straten waar een zelfde spel telkens opnieuw werd vertoond. Bepaalde voorstellingen duurden twee volle dagen, andere namen zelfs zeven dagen in beslag ! Natuurlijk verzwakten dergelijke lang uitgesponnen teksten de letterkundige waarde.

Er werd gespeeld op Pasen, op den «heylighen Assentioens», op Sinksendag. Gedurende groot «vastelavond» werden voorstellingen gegeven op wagens; deze stonden op de grote markt of voor het huis van de baljuw of «eldre voer der goeder poorters huuse». Dan voerden Catharinisten en Barbaristen beurtelings een «actie» op «waerduren beledt is geweest vele ongheregeltheden dieder op den voors. vastenavondt zijn geschiedende». Wat er tevens op wijst dat de karnavalviering te Aalst een eeuwenoud gebruik is.

Telkens er moest gefeest worden deed het stadsbestuur beroep op de mannen «vander Rethoricke».

De grote brand van 1380 had het schepenhuis voor een groot deel vernietigd. In 1461 was het belfort eindelijk weer opgebouwd : men hees de dubbele arend op de toren en speelde op de markt een groots (40 akteurs) en rijkelijk (prachtige kostuums) spel «van den kinde van Aelst».

Als de hertog en de koning in 1475 «gheconclueert hadden warachteghen paix» werd «gheboden dat elc goede chiere maken» : men ontstak voor «het scepenhuus een scoon vier» met wissen pektonnen, de pipers speelden deuntjes en «den kinde van Aelst» werd nogmaals opgevoerd (*).

Bij de «entree ende blide incomst» van vorsten in 1478 en in 1485 voerden de Catharinisten telkens «ghenouchlijke esbattementen» op. Werd de hertog van Oostenrijk «ghecoren ende ghecreeert coninc van den Roomsen» er waren «moralisatiën ende esbattementen» (1486). Bij de inkomst van een «ghenadegher vrouwe ende princhesse» werd «op een scavault op de markt bij den borreputte» gespeeld.

In 1507 werd de (latere) Karel V voor de tweede maal verloofd, hij was toen al zeven jaar... De Catharinisten vierden «chierlycke ende costelycken» ! Zijn aartsvijand Frans I werd te Pavia verslagen in 1522; «wijl

(*) Vrede gesloten tussen Karel de Stoute en Lodewijk XI.

de coninck van Vranckerijke ghevangen was» ging de stadsoverheid in het landhuis De Rose banketeren en speelden de rederijkers «esbattementen ende recreatiën». Het was ook ter gelegenheid van een bezoek van Keizer Karel (1550) dat «'t gulde van Sinte Katherine» een groot toneel liet oprichten «omme op tselve een vertooch te doene historiegewijs».

Jaarlijks kwamen de kommissarissen van de koning de rekeningen van de stad nazien «ende de wet alhier vernieuwen». Het was een lastig werk dat daarom besloten werd met een groot banket; ook de schepenen, de edelen en de notabelen van de stad zaten mee aan tafel. Sedert 1539 voerden de Catharinisten intussen «een figuerlic spel» op waarvoor ze «in gratuiteit», d.i. uit erkentelijkheid, twee stopen wijn ontvingen. Van 1545 namen ook de Barbaristen deel aan die eetlust-stimulerende esbattementen ! Elke kring kreeg hiervoor 20 schellingen (*). Dit zou jaarlijks gebeuren tot in 1566, het jaar van de beeldenstorm.

WAT WERD ER OPGEVOERD IN DE 15de EN 16de EEUW ?

Een eerste spel wordt vermeld in de stadsrekeningen van 1413; het ging om het uitbeelden van «apostelen en santen» gedurende de processie. Het is echter eerst in 1421 dat de «Ghesellen vander stede» — hiermee worden waarschijnlijk de Catharinisten bedoeld — een spel vertoonden «op de marct tAelst in personaigen vanden kerstenen ende heydenen». In 1430 werd het stuk «Van den helegen Cruce» op de markt vertoond op een stelling na de ommegang. Het ding was «zwaer en lanc...». Mits «der grooter hitten» kregen de spelers «een groot vat biers» te ledigen. Zes jaar later vernemen wij dat die «Cruysinghe van ons Heere» een «stille spel» was van «ons liefs Gods passie». Het werd opgevoerd door 30 personen «met vele vremde habiten». In 1444 spreekt de stadsrekening nogmaals over «een notabel stille spel van Ons Liefs Heeren Passie» maar nu met 80 vertolkers «in vremde habiten ende manieren van jeuden». Gezien de «groote cost, moyte ende zware last» kregen de spelers, benevens een hulpgeld, nog een «maeltijt». Het stuk werd opgevoerd in 1442, 1444, 1445, 1447 en 1451. Tot in het midden van de 16de eeuw bleef dit gebarenspel van het Lijdensverhaal op het repertorium van de Vlaamse rederijkers. Telken jare werd «de groote Passie», ook «de ghetijden van ons Heeren Passie» geheten, uitgebeeld in de processie. In 1447 werd dit op acht verschillende plaatsen getoond; stellingen stonden opgetimmerd «op de marct, in de Nieustrate, in de Cattestrate, in de kele van de Molenstrate, voor onse Vrouwe ter Werve, voor valluncx (?) ende ter sterren voor tcloostre (Houtmarkt) ende in de zoutstrate».

(*) 20 schellingen = 1 pond groten Vlaams.
1 schelling was ongeveer 0,544 fr.
1 stoop = 2 tot 2,5 liter of 4 pinten.

Om zo 'n «stille spel» voor de toeschouwers begrijpelijk te maken werd de verklaring geschreven op rollen. Zo waren er bvb. in 1485 twee grote, lange rollen met grote lettertekens aangebracht vóór «de stellage» om de rol van iedere «figuere» te belichten. Verder waren er nog 7 rollen voor de 7 profeten, 4 rollen voor de maagden, 2 rollen voor de prinsen en 4 «rollekens die de 4 maechden droegen op huere mouwen...».

Maker van dit spel was Willem De Pannemaker, vermoedelijk factor van de Catharinisten. Hij werd door de schepenen hiervoor bedacht met 3 pond 12 stuivers. De Pannemaker was eveneens inrichter van de processiën te Aalst tussen 1430 en 1450.

* * *

1445 was buitengewoon rijk aan aktiviteiten ! Daarom zullen wij het werkprogramma gedurende dit jaar in detail nagaan.

Op Lichtmis : «Onse Vrouwe purificatie», opgevoerd in de kerk.
Paasmaandag : «Ons-Liefs-Heeren Verrijzenissen», op «stellinghe».
In de processie : Uitbeelding van «De Passie-ons-Heeren».
Op kerstdag : «een suverlijk notabel spel» in de kerk.

Op verzoek van het stadsbestuur werd, gedurende het zelfde jaar, een wereldlijk spel geschreven, het eerste lekenspel dat in ons stadsarchief voorkomt. Dit «notabel spel» handelde over «den afcomst van den kinde van aelst» en over «de feeten van wapene die 'tkint van Aelst in zinen leven ghedaen hadde in Heyenesse ende elders, ende hoe hem de keysere van Rome verleent hadde tsweert ende den schilt».

Het gaat hier om de laatste Heer van Aalst († 1164) die uitgroeide tot een gemeente-symbool. Wij hebben reeds vroeger gezien dat dit «spel van den kinde» eerst in 1461 werd opgevoerd : dit uitstel gebeurde om financiële redenen. Aangezien de historische gegevens over Dirk van Aalst uiterst schaars zijn menen wij hier inlichtingen aan te treffen voor het opmaken van zijn curriculum vitae. Dit wordt in bijlage IV behandeld.

Andere titels van opgevoerde stukken waren :

— «het notabel spel van den oordeelen» door 60 spelers met «vremde manieren van habyten ende figueren».
— «gheestelike spele vanden heylighen sacramente».
— «spel van Ons Heeren Verrijsenesse en vanden doot van Pilatus».
— vertoning van «Ons Heeren Opvaert».
— ze gingen in den ommegang al spelende het mysteriespel «Onser Lieven Vrouwen Clage» (gedurende een halve eeuw jaarlijks opgevoerd).
— «De zeven Weeën van Onze Lieve Vrouwe», een stellaigespel op het kerkhof : de opvoering duurde twee dagen.
— «De cruisinghe van Onsen Heere inde jeuderij», opgevoerd van 1526 tot 1546.
— «De zeven werken der ontfermichede» : de opvoering duurde 7 dagen.
— «Het Lijden van Ons Heer in 't Hofken».

— «Spelen van zanten en zantinnen», achtereenvolgens vertoond in de Pontstrate, de Nieustrate, de Cattestrate, de Molestrate en op de Marct.

Andere heiligen werden evenmin vergeten !

Het geestelijk spel van Sinte Margriete kwam in 1439 op de planken, de passie van Sinte Barbelen in 1449, minen heere Sinte Joris in 1480, het treurspel van de h. Catharina in 1507; de opvoering op het kerkhof van het «stellaegispel vander legende ende afcomst van Sente Annen» duurde twee dagen in 1501.

DE HEREN VAN DE WET STEUNDEN FINANCIEEL...

Al vroeg genoten de boogschutters van St.-Joris en van St.-Sebastiaan geldelijke steun van de stad. Was het eerste doel van deze krijgsgilden de bescherming van de gemeenschap tegen dreiging van buitenuit en de handhaving van de orde binnen de muren, ook de moreel-kulturele aktie van de rederijkers vond waardering. Sedert 1481 ontvingen de «ghesellen vander rethorycke in 't gulde van Sente Kathelinen tAelst... uut gratiën» een jaarlijkse toelage van 18 pond parisis «in helpen ten onderhoudene van hueren autaer in de parochiekerke ende thueren costen waert van vele scoone spelen van geestelijke moralizatie».

Gewoonlijk gebeurde de uitbetaling in twee maal. Van 1519 werd deze schenking genoteerd onder de rubriek «Ghecostumeerde costen ende pencioenen die de voirseide stede sculdich es ende betalen moet...». De onkosten, veroorzaakt door de opvoeringen, werden grotendeels door het stadsbestuur gedragen. Zo bvb. betaalde de gemeente 16 p.p. voor de «habillementen» in het spel van de «cruisinghe van onsen Heere»; daarbij bekwamen ze een speciale toelage «in hulpen van eenen roe lakene voor Onsen Heere». Ook het bouwen en afbreken van stellingen, het halen, laden en ontladen van «stellinghoute», het maken van «scilderingen», het «smeeren ende nayene», zelfs het vervangen van ene «ghebroken zele» gebeurde op stadskosten.

Wanneer de rederijkers de ontvangst opluisterden van een «princhе» en/of van een «princhesse», werden ze hiervoor een gelag aangeboden door de heren van de wet : «zij gingen tsamen theeren».

Hier volgt een voorbeeld van de jaarlijkse inkomsten voor 1546; ze ontvingen :

— hun gewone toelage van 18 p.p.
— 4 kannen wijn op hun jaarlijks banket (ook voor de Barbaristen)
— 4 p.p. voor herstel van de gildekamer
— 20 s. voor spelen op het banket van Kommissarissen (id. Barbaristen)
— 16 p.p. voor de voorstelling «vander treckinghe Ons Heeren metten joederijen daertoe dienende» in de jaarlijkse ommegang
— 24 p.p. voor de vertoning van de «Cruysinghe Ons Heeren op een hooghen berch metten twee scaeckers ende diversche personnaigen» na de processie.

In het jaar van de beeldstormerij (1566) werd de kamer gesloten en de subsidie geschrapt, maar in 1596 schonk de stad een hulpgeld van 180 p.p. voor de herstelling van .de gildekamer. Het waren moeilijke tijden : in 1639 waren de Catharinisten verplicht een lening aan te gaan die ze eerst in 1665 konden aflossen.

Evenals in de andere steden was het hier de gewoonte dat de rederijkers op de eerste mei een meiboom plantten, meestal voor het huis van de hoofdman. Op 't einde van de maand werd de mei stoetsgewijs naar de gildekamer overgebracht en daarna aan het stadsbestuur aangeboden. Van 1598 tot 1651 ontvingen beide kamers «volgens d'oude costume» 36 p.p. «over haerl. extraordinaire costen int inhaelen van de meye omme de jonckheyt te oefenen in de waepenen» ! !

Soms toonden de schepenen hun goed hart. Aan een verdienstelijk Catharinist die door ziekte aan lager wal geraakt was werd «coorne, broode, wijne ende andere leeftochten» bezorgd. Daarbij ontving hij nog een geldelijke steun omdat hij «mendieren ende broot bitten moet».

...ENDE SCHONKEN WIJN

Als de heren van de wet hun dank wilden betuigen aan de rederijkers, dan boden ze enige kannen «Rijnsch wijns» aan. Ging het om vreemdelingen, dan deed men het heel wat plechtiger : men schonk twee soorten,

d'eene Rinsch, dandere root;
ofwel half Rynsch, half petan,
of half Rynsch, half vranckx,
of half Rynsch, half beane,
of 2 Rinsch en 2 gascongnen.

Rijnwijn was er alleszins bij, «dandere root» getuigt dat de rijnsche steeds wit was.

Tot de Vranckxe (Franse) wijnen behoorden :

Petan = petau, putau, petou = wijn uit Poitou (Poitiers).
Beane = Côte de Beaune = bourgognewijn.
Gascongnen of Garscoener = wijn uit Gasconje = bordeauxwijn.

BETREKKINGEN MET ANDERE STEDEN

Af en toe kwamen vreemde rederijkers hier esbattementen tonen. Die mannen kwamen uit Gent, Doornik, Dendermonde, Ninove, Oudenaarde, enz. Ze oogstten hiervoor presentwijnen, half Rijns, half Frans.
Die bezoeken lokten tegenbezoeken uit, er werden ontvangsten gehouden en bekroningen gevierd die leven en jolijt brachten in het gemeentelijk bedrijf ! Het kan verwondering baren dat de sterk rivalizerende buren : de Aalsterse Witvoeten en de Dendermondse Makkeleters zo dikwijls bij elkaar op bezoek gingen in de loop van de 15de eeuw !

Opmerkelijk is het eveneens dat, na een deelneming van de Gentse rederijkers aan de ommegang alhier, de bezoekers een som geld kregen van ons stadsbestuur, terwijl onze eigen rethoriquers enkele stopen wijn bekwamen omdat ze de Gentenaars gezelschap hadden gehouden.

Filips de Schone riep de afgezanten der rederijkers «van dietser tonge» te Mechelen samen in 1492 : de mannen van «'t gebroken Rat van Aelst» werden zes stopen wijn gejond als present, evenals de andere 16 kamers.

Trokken de mannen van Sint-Joris op 't einde van de 15de eeuw op prijsschieting naar Hulst, de Catharinisten gingen mee. Dat gebeurde ook wanneer de voetboogschutters deelnamen aan het groot landjuweel te Gent in 1498; onze toneelspelers verbleven er 15 dagen, opvoerende «diversche spelen van moralisatiën ende esbattementen». Hiermee wonnen ze een zilveren kan en de stad paste 30 p.p. bij om hun reiskosten te dekken.

Bij de Violieren te Antwerpen dongen 22 kamers naar het landjuweel in 1496; de Catharinisten verwierven er «drye schalen ende eenen roosen hoet» en in 1512 schreven ze zelf een prijskamp uit.

De kroniekschrijver van de Oudenaardse rederijkers vertelt dat de Catharinisten in 1525 plechtig ontvangen werden op stadskosten, om zijn poetsen werd «de zot van Aelst» vereerd met een «licteecken».

Te Gent had een grote wedstrijd plaats voor het landjuweel in 1539. De Aalstenaars namen er geen deel aan maar hun schepenen schonken aan «den prince,deken ende ghezwoorne van Sente Katheryne in tgulde van rethorique» een milde subsidie voor de ontvangst van de «diversche guldebroeders van andere steden (die) nemen heurl. passage ende deurleyt alhier naer Ghendt om prijs te winnen». Waarom bleven die van Aalst thuis ? Het is bekend dat de Gentse rederijkers besmet waren met hervormingsgezinde ideeën; vermoedelijk wensten de Aalstenaars — die in de loop van de geschiedenis steeds een voorzichtige politiek volgden — zich niet te kompromitteren. Door de deelnemers goed te ontvangen, spaarden ze de kool en de geit !

In 1543 kwamen ze van Antwerpen naar huis met twee eerste prijzen : de ene voor het beste letterkundig werk in verzen, de andere voor hun liederen.

Ook te Geraardsbergen behaalden ze een eerste prijs in een deklamatiewedstrijd (1545). Drie jaar later trokken ze nogmaal naar het bergstadje : het stadsbestuur gaf aan Catharinisten en Barbaristen ieder 24 p.p. «in hulpen thueren costen omme te reysenen te Gheeroudsberghe».

In 1550 wonnen de Catharinisten op een refereinfeest te Antwerpen «zeker prijzen». Daarom werden «op sente Barbarendach de guldebroederen van Ste Katherine in rethorycke inne ghehaelt» en schonk de stad hun vier kannen wijn.

Enkele jaren later (1562) stuurden onze rederijkers hun factors naar Brussel : 3 Catharinisten en 2 Barbaristen werden aangewezen om er een rijmdicht in elkaar te steken naar een opgegeven onderwerp : er waren 70 mededingers, de Aalstenaars keerden terug met lege handen...

Hiermee eindigden de wedstrijden in de 16de eeuw : de hervorming greep gevaarlijk om zich heen, er vielen slachtoffers, de Aalsterse rederijkers keken de kat uit de boom... Eerst in 1609 zullen ze het wagen naar Antwerpen te trekken waar ze «boven alle andere steden gewonnen hadden de twee hoogste prijsen» : van de stad ontvingen ze hiervoor «eene tonne biers».

HOOFDSTUK III

RENAISSANCE EN HERVORMING

In de loop van de 16de eeuw waren nieuwe vormen en ideeën doorgedrongen. Het verlaten van de gothische stijlformules ging gepaard met het verdwijnen van de middeleeuwse geest. Ook op het toneel deed de renaissance haar intrede : de bijbelse onderwerpen moesten wijken voor mytologische taferelen, ontleend aan de oudheid en opgevoerd naar Italiaans model.

De Catharinisten ontsnapten niet aan deze geesteswijziging : in 1551 voerden ze een stuk op, getiteld : «Meyspel Amoureus, daer Plato Prosepina ontscaect». Het is een moralizerend werk, in 't begin van de 16de eeuw gedicht te Gent : Jupiter, Neptunus, Venus en andere godheden vervulden er een rol.

Kort daarop zou ons land geteisterd worden door sociaal-godsdienstige troebelen : de kreet van de Antwerpse opstandelingen «papenbloed en burgersgoed» bewijst dat het daarbij ook ging om sociale aspiraties van een gepauperizeerde massa !

De Gentse rederijkers sympatizeerden met het Calvinisme, het kleine Aalst bleef de traditionele godsdienst trouw. Toch moesten de op te voeren stukken ook hier sedert 1559 worden goedgekeurd door «den principaelen pastoir, officier ofte wet vander plaetsen».

In het jaar van de beeldenstorm (1566) werden de rederijkerskamers gesloten, het hulpgeld werd afgeschaft en de rol van beide «cameren» overgenomen door de vijf wijkgenootschappen. Deze beeldden in de ommegang «figueren» uit, maar het was aan de personages verboden «te sprekene eenighe sprake». Reeds in 1572 werd «Ste Katherine» heropend; de kamer kreeg zes kannen wijn en de toelage van 18 p.p. werd het volgende jaar weer uitbetaald.

Met de Spaanse muiterij (1576) en de inname van de stad door de Geuzen (1582) beleefde onze gemeenschap de meest rampvolle periode uit hare geschiedenis. Toch bleven de schepenen hun grote sympatie betonen : zelfs wanneer er in 1585 geen geld was voor de boogschutters, noch voor de organist wiens orgel «gebroken» was, noch voor de beiaardier wiens klokken gebarsten of gestolen waren, zelfs wanneer de stadsrekening in 1632 nog steeds een ernstig tekort vertoonde, ook dan bleven de stadsmagistraten steun verlenen aan beide kamers in de mate van het mogelijke. Maar de grootse opvoeringen uit de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw zouden niet meer terugkeren...

DE 17de EN DE 18de EEUW

Bij de aanvang van de 17de eeuw bestond de werkzaamheid van de Catharinakamer vooral in het optreden «met sledden en kostelicke kleederen» en het vertonen van «retorycke commedien» gedurende de jaarlijkse ommegang. Af en toe traden ze op met een «actie» op vastenavond, op kermis, bij de afkondiging van de vrede van Munster (1648)...

In 1630 speelde de laurierkamer het «Vertoogh van Tristeon en Rosida door den Opman, deken ende gesworne der kamer», opgedragen aan burgemeester en schepenen.

Gedurende een volle eeuw zou het Aalsters toneelleven beheerst worden door één naam : Caudron.

WILLEM CAUDRON — Vader : Dendermonde ca 1586, † Aalst 1636.
Zoon : Aalst 1607, † Aalst 1692.

Het is Dr O. Dambre die er voor het eerst de aandacht op gevestigd heeft dat er twee Caudrons geleefd hebben : vader en zoon. Ze droegen dezelfde voornaam en gebruikten een zelfde kenspreuk : «Const verheugt».

Caudron de Oude had acht kinderen, de tweede was een zoon, Willem. Het was Caudron Jr., «gelaurierden poëet ende Catharinist dichtsteller der Lauriercamere» die sedert 1629 notaris en procureur was bij de schepenen van zijn geboortestad. Het is ook zijn portret dat gegraveerd werd door Antoon Cardon (1) naar een schilderij van Piet

(1) Antoon Cardon.

Deze gravure treft men aan in :

— Het leven van de groote Catharina van Alexandrië, gedrukt bij J. D'Herdt tot Aelst (1771).
— de dichtbundel «Les Belges» van 1810.
— de geschiedenis van Aalst door De Potter en Broeckaert.
— een bijdrage van Al. De Mayer, opgenomen in het kultureel jaarboek der provincie Oost-Vlaanderen 1960.
— het archief van de kamer (waar nog een afzonderlijke afdruk bewaard wordt).

Antoon-Alex-Jozef Cardon (Brussel 1739, † 1822) volgde zijn meester H. de la Pegna naar Wenen. Met de geldelijk steun van Maria-Theresia trok hij naar Rome, daarna naar Napels : daar zou hij voor goed het penseel verwisselen voor de graveernaald. Hij reproduceerde talrijke doeken van grote meesters (Rubens, Watteau), stadszichten (Brussel, Haarlem) maar muntte vooral uit in de portretgravure.

Gedurende een halve eeuw was hij leraar aan de «Académie de Dessin et de Peinture» te Brussel. Koning Willem benoemde de 82-jarige kunstenaar tot lid van het «Koninklijk Instituut der Nederlanden».

(Uit : *Thieme & Becker, Allgemeines Lexicon der bildenden Künstler,* dl. V en uit : *A. van Wurzbach, Niederländisches Künstler Lexicon*).

Thijs (2). Deze had het geschilderd als dank voor de tussenkomst van Caudron waardoor hij belast werd met het maken van het doek dat nog het gildealtaar siert in de kerk. Bij de aanvang van de 19de eeuw was de muziekmaatschappij «Les Vrais Amis Constants» nog in het bezit van dit geschilderd portret.

Welke litteraire verdienste kan aan de Caudron-poëzie worden toegekend ?

Tijdgenoten spraken over hogere poëzie en vergeleken zelfs met Vondel, het nageslacht verguisde het werk om de opvatting van het toneel als schoonzeggingskunst !

Waar ligt de waarheid ?

De Caudron-drama's zijn in hoofdzaak aanpassingen of vertalingen. Wij onderkennen er de geest en de vorm van de tijd : rederijkersverzen waarin lange monologen van geestverschijningen of zelfbespiegelingen leiden tot langdradigheid. Best zijn de dichterlijke schetsen en de pittige pamfletten tegen Mechelen, Antwerpen, Ninove. Zie verder het hoofdstuk : Van naijver tot haat.

Wat is de mening van toneelcritici ?

A. De Mayer (die slechts één Caudron kent) wijst op

«de zuiverheid van taal, een zekere snedigheid en woordentoevoer die tot een vlotte lezing en een vrij vloeiend rederijkersvers aanleiding gaven. Hij mist echter hogere vlucht en bezieling. Een geschoold volksdichter, door oefening knap, door kunde en belezenheid verzorgd en statig tot het deftige toe». Verder is hij van mening dat het factorschap van Caudron «behalve voor zijn losse verzen, beperkt bleef tot spelleider met gebeurlijke wijzigingen van de gebruikte teksten».

En Dr A.A. Keersmaecker :

«De verzen van Caudron de Oude klinken zwaar en plechtig doch met een zekere stroefheid. De meeste elementen wijzen op een Senecaanse geest (*). ook de toon van de spelen wijst in dezelfde richting. Beide dichters verschillen door de woordkeuze, de woordvorming, het karakter van de spelers en de gezwollen retoriek».

DE WERKEN VAN CAUDRON.

A. Vader Caudron.

CLYTEMNESTER, geschreven in 1612.

HET SPEL VAN DAVID, later getiteld SAULS VAL TOT DAVIDS KLEMM, drame in 3 delen werd opgevoerd in 1680, 1682, 1719 en 2 maal in 1733. De tekst van 1680 werd enigszins herwerkt in 1682.

---

(2) Pieter Thijs (Antwerpen 1616, † 1679).
Hij was leerling van Ant. Van Dijck en hofschilder van Leopold I.
In zijn laatste periode (1632-1641) toefde A. Van Dijck in Engeland als hofschilder. Zijn portretbestellingen waren zo talrijk (350 in nog geen 10 jaar) dat hij er een groot atelier op nahield met heel wat Vlaamse schilders waaronder Pieter Thijs. Zijn portretten dragen de stempel van de leermeester.

(*) Seneca : °4 v. Kr. Cordoba, † 65 na Kr. Rome (gedwongen tot zelfmoord). Het menselijk leven, het leven naar de natuur staat bij deze filosoof op de voorgrond. Zijn opvatting : «Een gezond anima (levensbeginsel) in een gezond lichaam».

LEVEN
DER GROOTE
CATHARINA
VAN ALEXANDRIEN
Gelaurierde Maegd en Martelaresse
Gezongen
DOOR
Den hoogdravenden rym-vloyenden
GUILLIAM CAUDRON
Gelaurierden Poët ende Catharinist.
EERSTEN DRUK.

TOT AELST,
By JUDOCUS D'HERDT, Boek-drukker ende Verkooper,
int de Zaat-straete. 1771.

ROSIMONDA, uit het latijn vertaald door «Guillaume Caudron», misschien beinvloed door Justus de Harduyn (3).

NABUGODONOSOR (1622) en CHOSROES zijn ondertekend amor vincit» zonder vermelding van auteur.

B. Zoon Caudron.

DE PASSIE CHRISTI, opgevoerd gedurende de vastentijd van 1680, 1721, 1738, 1751 en 1766.

Het is een stuk van Jacques de Condé met aanpassing door Caudron. Er treden 24 personen in op + Joodse figuranten.

«Dit stuk, geschreven in voorname klassieke stijl, zou het in onze tijd, mits enige opknapping, nog zeer goed doen» (A. De Mayer).

CESARS VAL, drama in 5 delen, opgevoerd in 1680. Invloed van Shakespeare is waarschijnlijk.

Niet slechts de geest van Cesar, maar ook allegorische en mytologische figuren treden op.

VERTOOG DER HOOG HELDERLYCKE ROOMSCHE DADEN, UITGEWROCHT BIJ HORATIUS COCLES, CAIUS MUTIUS SCHEVOLA EN DE MANHAFTIGE CLELIA (1668).

In dit stuk (5 delen, 1800 verzen) speelt Schevola de hoofdrol. Er treden 21 personen in op + figuranten.

ALCAMENE EN MENALIPPE, opgevoerd in 1719.

Een blij-eindigend treurspel in 5 delen, 1534 verzen. Er komt een ballet in voor. «Het romantische leeft overvloedig in de vele plaatsverwisselingen. Het noodlot speelt in de lotsbestemming, waar bovendien hemelspraken de voorstelling van geven» (A. De Mayer).

HET LEVEN VAN DE GROOTE CATHARINA VAN ALEXANDRIEN, GELAUWERDE MAEGD EN MARTELARESSE, GEZONGEN DOOR DEN HOOGDRAVENDEN RIJMVLOYENDEN GUILLIAM CAUDRON. (Gedrukt) Tot Aelst, Bij Judocus d'Herdt, Boek-drukker ende Verkooper, in de Zaut-straete. 1771.

Verder schreef Caudron heel wat «constbeghroetingen» en gelegenheidsgedichten, o.a. toen de Catharinisten een reliek ontvingen :

«Aen het voorheylig ghebeente der Bruit Christi, Catharina van den hemelberg Sinaï aen de Lauriercamer binnen Aelst gebrocht den 24en november 1655».

---

(3) Justus de Harduijn (Gent 1582, † Oudegem 1641).

Hij werd beïnvloed door een zeer ontwikkelde vader — zelf dichter en korrektor aan de drukkerij Plantijn te Antwerpen — en door de vroomheid van een begaafde moeder. Hij werd in 1607 benoemd tot pastoor van Oudegem en Mespelare.

Hij bezat een verfijnd renaissancegevoel en was een der eersten die, in tegenstelling met het humanistisch gebruik, zijn dichterlijke ontboezemingen uitte in een keurig Nederlands. Als dichter van de schoonheid bezingt hij het eeuwig alternatief van de natuur, het rustige en toch wroetende leven van zijn «boerenparochianen» in een sprankelende weergave van levensechte kleuren en geluiden. Hij bekleedt een ereplaats in de zeventiendeeuwse letterkunde en mag beschouwd worden als een voorloper van Guido Gezelle.

Justus was ingeschreven als lid van de Catharinisten en het was door toedoen van Vader Caudron dat hij zijn dichtbundel «De Weerliicke Liefde tot Roosemond» uitgaf. Het werk was opgedragen aan «de Edele wijse ende voorsieninghe Prince, Deken ende Ghesworen met alle G'huldebroeders van de Gheestrijcke G'huldecamer van S. Catharina binnen de Gravelijcke Stadt van Aelst». Twee leden van deze kamer en Caudron zelf leidden de dichtbundel in met een sonnet.

In 1749 gaf « De Iverige Jongheydt », een jeugdafdeling van Amor Vincit, tot driemaal toe een opvoering van « Den christelijken en onverwinnelijken iever van den seer treffelijcken Bisschop Audas ...» In de maand juli van hetzelfde jaar speelden de Catharinisten vier maal het blij-eindigend treurspel « Ildegerte, koninginne van Noorwegen.»

Vermelden wij nog de laatste opvoeringen van « Ons Heeren Passie » in 1751 en 1766 (24 opvoerders) voor het voetlicht gebracht in het (oud) stadshuis. Was het spel « seer compasselick om sien », in 1766 dreigde het op een heus drama te eindigen. Van Hoorebeke, de regisseur van het stuk, vertolkte tevens de rol van Judas : door een vergissing dreigde de man te stikken in de strop ! Gelukkig had een toeschouwer - apoteker Govaert - het gevaar bemerkt. Hij sprong op het verhoog en sneed het touw door ... In zijn « Wedergekomen Pierlala » vertelt J. B. Luyckx hoe de vergissing gebeurde :

Toen hij moest zijn opgehangen
Had hij onbedacht gelangen
't Echte strop voor zijnen hals,
In de plaetse van het vals.
Want hij moest een tweede hebben
Onder d'armen en zijn rebben;
En zoo hing hij sig dan op :
Het kneep toe aen sijnen kop.
...Doch men droeg hem naer zijn bed :
Peyst hoe ver hij was gezet !

Intussen was het verval van de kamer ingetreden : Het geestelijke had plaats gemaakt voor het genot.

De schimp « Rederijkers - Kannekijkers » was trouwens in de 17de en 18de eeuw geen verzinsel : « De Olijftak » van Antwerpen gaf 60 gulden uit - nagenoeg de prijs van 500 potten bier - om de spelers te laven die optraden in een tragedie !

DE FRANSE BEZETTING.

Niet alle opvoeringen van de kamer zijn ons bekend, alleen deze die in de stadsrekeningen werden opgenomen. Anderzijds werd de toneelbedrijvigheid gedurende bepaalde perioden verlamd.

Reeds in 1788 had Van Looy geklaagd over « d'Onacht der Moederlijke Taal.» De Franse revolutie zou de kamer verder aftakelen, kultureel en financieel !

De « gelaurierde » verloor haar « Guldekamer » - vroeger het klein vleeshuis met drie woonsten op de Hopmarkt - alsook de renten waarover ze beschikte; daarbij werd ze nog aangeslagen voor een oorlogsbijdrage van 1 000 gulden. In 1794 zag de kamer zich verplicht over te gaan tot het « smilten van het silverwerck van dezelfs Autaer ...». Dit leverde dertien « lingots » op, d.i. 13 staven zilver. Wat al schoonheid heeft de smeltkroes toen vernietigd !

Toch waren er mensen die de moed niet verloren.

KAREL BROECKAERT (Gent 1767 - Aalst 1826) was griffier bij het vredegerecht te Aalst, sekretaris-spelmeester van de Catharinisten, dichter en prozaist. Van zijn pen verschenen heel wat geschriften, één van die werkjes werd zelfs op de index geplaatst door de prefect (4).

JAN-BAPT. HOFFMANS (Aalst 1772-1821) was sekretaris van de burgerlijke godshuizen en griffier van de kamer. In 1806 nam hij deel aan een dichtwedstrijd te Wakken : er waren 45 deelnemers, hij won de vierde prijs. Voor het jubelfeest van Alexander Lenaert dichtte hij een lierzang.

Met Broeckaert richtte hij te Aalst in 1807 een gedichtenwedstrijd in. Het onderwerp luidde : « Lof der Belgen », een betwiste titel (5). Er was een verplichting aan verbonden : er waren 3 penningen voorzien voor Vlaamse en evenveel voor Franse teksten. Zeventien Vlaamse en acht Franse dichters beantwoordden de oproep. Bij de prijsuitreiking (1810) loofden Broeckaert en Hoffmans de Vlamingen. Een zekere Wallez richtte zich tot de Fransschrijvenden uit Gent en Brussel en zegde o.m. : «Il n'y a plus de Belges, nous sommes Français autant que les habitants de

---

(4) Karel Broeckaert (Gent 1767-1826)

Ruim 20 jaar maakte hij zich verdienstelijk én als griffier bij het vredegerecht én als dichter - speelmeester (1804) én als voorzitter van de afzonderlijke klas van toneelkunde.

Gedurende de Brabantse Omwenteling was hij een aanhanger van Vonck uit Baardegem die een grondige staatshervorming voorstond : afschaffing van de voorrechten der hogere standen, burgerlijke gelijkheid, uitbreiding van de openbare vrijheden, godsdienstvrijheid, enz. Hij begroette dan ook de Franse leuze « Vrijheid, Gelijkheid, Broederlijkheid » met geestdrift. Van 1795 tot 1798 zou hij in allerlei geschriften te velde trekken tegen de misbruiken van oud-regime. Wanneer wij hem in 1804 te Aalst ontmoeten als griffier van het Vredegerecht - in 1796 ingericht door de Fransen - lijkt zijn politieke denkwijze grondig gewijzigd, hij schrijft :

> 't Is waer, onze eeuw is vol van domme streken :
> Nietswaerdig volk verspreid zich wijd en zijd,
> Maer 'k wed nochtans, met al die zielsgebreken,
> Word eens dees tijd, den Goeden ouden Tijd !

Van de verhalen die hij schreef is « Jellen en Mietje » zeker het belangrijkste, het werd meermaals herdrukt en mag worden bestempeld als de eerste Vlaamse novelle : hij is een voorloper van H. Conscience.

Broeckaert zag zijn gedichten « Over den Laster » bekroond te Brugge, verder schreef hij een groot aantal gelegenheidsverzen. De kamer bewaart van hem 17 gelegenheidsgedichten, het laatste : « Cypressenkrans, gevlochten tot nagedachtenis van J. Alex. Lenaert » (1825).

(5) De bedoeling van de dichtwedstrijd over « DE BELGEN ».
Sedert de 16de-17de eeuw bedoelde men met België de XVII Provinciën, dus beide Nederlanden, zelfs met N. Frankrijk. Tot op het einde van de Franse Overheersing bleef deze betekenis bewaard.

Welke waarde moeten wij aan deze produkten hechten ? Letterkundig hebben ze niet veel te betekenen, interessant echter is het uit deze gedichten de geestesgesteldheid na te speuren van hunne auteurs.

Van Duyse, Blommaert, Broeckaert menen hier een drang naar onafhankelijkheid te onderkennen, een uiting van stambewustzijn. C. Uyttersprot kan dergelijke uitspraak moeilijk aanvaarden : Gezien het behandelde onderwerp spreekt uit deze gedichten wel een retorische vaderlandsliefde en een gehechtzijn aan eigen bodem, maar verzetspoëzie is het beslist niet ! Al is er wat min-

la Bretagne, de la Bourgogne, de la Franche-Comté et de la Lorraine...». Wij betwijfelen dat dergelijke taal de goedkeuring wegdroeg van de inrichters ! Het was toch Hoffmans die bij de terugkeer van ons Rubensschilderij uit Parijs in 1816 een van geestdrift zinderend gedicht schreef met als slotvers :

« O heylige Rochus, dien wij geven eer en dank,
Bewaar ons van de pest en van den snooden Frank !»

Tegelijk met de prijskamp van 1807 werd door de Catharinisten een reglement opgesteld voor de oprichting « van een bijzondere klasse voor toneelkunde ».

In 1810 trokken twee gezellen naar Roeselare om er een dichtwedstrijd te betwisten met 25 andere deelnemers; een afzonderlijke toneelafdeling werd ingericht met Broeckaert als voorzitter (1812) en te Lokeren behaalden ze een 2de prijs met de opvoering van « Het Melkmeisje van Bercy » (1816) ; daarbij ontvingen ze ook een medaille voor hun luisterrijke intrede in de schouwburg : dit dankten ze grotendeels aan de harmonie « Les Amis Constants » die zorgde voor praal en muziek. Daarna was het te Gent bij « De Fonteyne » dat ze twee medailles veroverden : één voor de beste speler, een ander voor de mannelijke akteur die het best een vrouwenrol had vertolkt ! (1817). Nog hezelfde jaar voerden ze hier « Barbarossa » op : met de opbrengst van dit optreden werden 430 broden uitgedeeld aan de behoeftigen, een bewijs van de weinig schitterende ekonomische toestand waarin de Fransen onze gewesten hadden achtergelaten ...

Nog een laatste maal namen de Catharinisten deel aan een wedstrijd te Dendermonde (1820) : ze wonnen er drie borstplakken ... Hiermee was het uit met deelname aan prijskampen.

Wat de opvoeringen te Aalst betreft, het zal niet veel zaaks meer geweest zijn.

---

der vleierij aanwezig bij de Vlamingen - de Vlaamse bekroonden vermelden zelfs de naam Napoleon niet - toch bezingen ze de roem van de Belgen die op het slagveld « Le cordon de la Légion d'Honneur » verwierven of brengen ze hulde aan 't Belgisch leger dat « aen 't hoofd der Fransche schaeren » de Oostenrijkers hielp « kortvleriken »!

We moeten er rekening mee houden dat de deelnemers stellig verplicht waren de meesters naar de mond te praten : het gedicht van P.J. Robijn levert hiervan het bewijs. De kwaliteit van zijn verzen is zeker niet minder dan deze van de mededingers, toch werd zijn werk niet bekroond, omdat de strekking ervan niet beviel aan de juryleden ! Schrijft Mter Van der Elst : « De opstand in de 16de eeuw krijgt bij Robijn een nationaal karakter, het is het verzet tegen de snode inquisitie die onze Nederlanden teisterden ...» Die geest konden de toenmalige gezagdragers niet dulden !

Jan-Frans Willems heeft de betekenis van deze manifestatie als volgt begrepen : « Op een ogenblik dat gans de politiek van het keizerrijk er op gericht is de assimilatie te verwezenlijken om te komen tot de une et indivisible bewijst deze prijskamp dan toch dat men zich nog geen Fransman voelde. Het bewustzijn van een eigen volksbestaan was stilaan aan 't vervagen : dit is de betekenis van de prijskamp der Catharinisten !»

HOOFDSTUK IV

HET BESTUUR VAN DE KAMER.

Gedurende de 16de eeuw richtten de stadsrekeningen zich « Aen prince, deken ende gheswoornen.»

Sedert de 17de eeuw heette het bestuur « Den Eed ». Dit bestuur was zelfs dubbel : er was « de ouderdom van den Eed » en ook « de jonkheid van den Eed.» (de jonggezellen)

De *« ouderdom »* bestond uit een prins, een deken, een kapelmeester, een speelmeester en een boekhouder.

De prins was iemand die langs hiërarchische weg tot die waardigheid was opgklommen. Hij was een man van aanzien en genoot overal de ereplaats; alle gedichten en toneelstukken, door de factor vervaardigd, waren aan hem opgedragen. Nieuwe leden legden de belofte van trouw af in zijn handen : wij zouden hem best vergelijken met een ere-voorzitter !

De deken was het hoofd van de raad der gezwoornen.

De kapelmeester zorgde voor het onderhoud van de kapel in de kerk.

De speelmeester was de regisseur; de boekhouder noteerde inkomsten en uitgaven.

De *«jonkheid»* beschikte over een eigen prince, een koning en een vicekoning, soms over een koning-jubilant.

De hernieuwing van de Eed geschiedde driejaarlijks voor de ouderdom, jaarlijks voor de jonkheid op St-Maarten bij « algemene voising ». De stemming was geheim : ieder lid stak zijn « naembriefje in eene daertoe beschikte vaese.»

Indien een jongeling Catharina-koning geweest was en jonggezel bleef gedurende de 50 jaar die volgden op zijn koningschap, dan bleef hij voor zijn verder leven *Koning-jubilant,* tenzij hij vervangen werd door een nieuwe jubilerende koning. Zolang de jubilaris heerste werd jaarlijks een onderkoning of Vice Roi verkozen.

Er zijn slechts drie koningen-jubilanten gekend :

H. C. van Cotthem in 1775,
Jan-Baptist Alexander Lenaert in 1818,
Karel-Jozef de Ruddere in 1821.

De huldiging van een koning-jubilant was een gebeurtenis die weerklank had in de hele stad. De afkondiging had steeds plaats op 11 nov.: dan donderde het geschut, rinkelde de beiaard en klonk trompetgeschal op het belfort. Op Catharinadag werd de feesteling plechtig afgehaald en naar de kerk geleid. Hij was voorafgegaan door kinderen die het blazoen van de kamer droegen, andere knapen toonden de medailles en trofeeën die door de medeleden gewonnen werden. Naast de jubilaris stapten twee jongens, de ene met een kroon, de andere met een jubelkruk. In de kerk was het pand dat naar de gildekapel leidde bezet met laurierbomen, de pilaren waren versierd met emblemen en aan het gewelf hingen kristallen luchters. Op de kerkelijke dienst volgde een banket waarop jubeldichten

werden voorgedragen : lauwrier, lauwerbloem en lauwerloof waren graag gebruikte woorden ! In zijn antwoord beloofde de jubilaris « treffelijke jonsten aen dese societeyt », schenkingen die de gildekapel nog meer luister bijbrachten. De avond werd besloten met een bal.

Menigmaal treffen wij dezelfde familienaam aan als leden van de eed : voor bepaalde geslachten lijkt het een traditie. Ziehier een paar voorbeelden van de ere-ambten die ze in de kamer vervulden. Wij beperken ons tot de koning-jubilanten.

VAN COTTHEM

C.	was in	1725 koning van de jonkheid
		1775 - 1776 - 1777 koning-jubilant
Hendrik		1734 prins van de jonkheid
Balthazar		1737 deken.

LENAERT (6)

Adriaan		schonk in 1664 een rente van 2 pond groote 's jaars,
	was van	1667 tot 1680 gezworne.

(6) Jan-Baptist-Alexander Lenaert. (Aalst 1740 - 1825).
Hij was baljuw van Gijzegem en deed belangrijke giften aan de kerk en aan de behoeftigen van deze gemeente.

In onze stad liet hij een aanzienlijk legaat na aan het meisjesweeshuis, deed verscheidene giften voor weldadige doeleinden en schonk het overige van zijn fortuin aan de voltooiing van het jongensweeshuis. Zijn naam werd gebeiteld in een gedenksteen, aangebracht in dit gebouw van de Kattestraat.

Behoorde tot een gekende Catharinistenfamilie, was koning van de jonkheid (1768), koning-jubilant (1818). Hij schonk 6 zilveren geplatineerde kandelaars voor het gildealtaar. Ook stichtte hij een votieve mis die jaarlijks moest gecelebreerd worden op de feestdag van Sint-Martinus. Doel van deze Lenaert-stichting was « voor altijd personen te verkiezen, bekwaam en bezield, om den luister van deze oude Maatschappij meer om meer luisterrijk te maken en te vereeuwigen ». Een bedrag van tweehonderd gulden courant werd daarvoor op 23 nov. 1826 door notaris Evit aan de tresorier van de kamer uitbetaald. Deze mis wordt nu nog gecelebreerd op een zondag in mei, een week voor de algemene vergadering.

Op de dag van zijn uitvaart «jonde Lenaert de heeren Confraters een eerlijk tractement ».

Ferdinand	was in	1746 - 1747 koning der jonkheid 1752 prins van de jonkheid.
Alex-Bernard		1746 tot 1749 speelmeester, vertolkte de rol van Kristus in de Passie (1751).
Jan-B.-Alexander		1768 koning van de jonkheid schonk zes zilveren geplatineerde kandelaars, stichtte een eeuwigdurende bezetting van 200 gulden. Deze Lenaert-stichting wordt nog jaarlijks herdacht door een zondagmis te 10 uur.
Frans-Jozef	was in	1828 koning van de jonkheid.

DE RUDDERE (7)

Constant	was in	1723 prins van de jonkheid
Michiel		1731 koning van de jonkheid 1743 - 1745 speelmeester 1749 deken 1761 prins van de ouderdom
Philip		1732 koning van de jonkheid 1740 speelmeester 1755 - 1757 tresorier
Jozef-Frans		1749 koning van de jonkheid
Joost		1755 koning van de jonkheid 1764 prins van de jonkheid

---

Daarom lieten de Catharinisten een nadienst celebreren op 8 feb. en wijdde K. Broeckaert een « Cypressekrans » aan zijn nagedachtenis. Prudens van Duyse uit Dendermonde sprak zijn rouw uit in een gedicht « Lijktranen ». Vroeger reeds was aan Lenaert opgedragen in blije dagen : « Jubelzang » door een Catharinist en « Lierzang » door J. B. Hoffmans.

De familie Dommer, van Noord-Nederlandse afkomst, was door huwelijk verwant met de Lenaerts en dus ook lid van de Catharinafamilie : Jacob Dommer was speelmeester in 1767, Geeraert prins van de jonkheid (1785) en Jan koning van de jonkheid (1786).

Het echtpaar Dommer-Lenaert behoorde tot de weldoeners van het maagdenhuis; aan hun schenking voegden ze een voorwaarde toe : bij het verlaten van het gesticht zou ieder weesmeisje 50 gulden ontvangen. Hiermee konden ze een nieuw leven beginnen !

(7) De familie de Ruddere.

Hun wapenschild siert het hekwerk van grafkapel (O.L.V. ter Nood) in de hoofdkerk. De familie de Ruddere de ten Lokere leverde verscheidene schepenen aan de stad : Jan (1491), Gelein (1592), Michaël (1670), Emmanuel (1717), Jan-Baptist (1760). Bij de Catharinisten wordt hun verkiezing gemeld in het « Nieuw Boek van de Eed » (1728) in de jaren 1732, 1749, 1755, 1766, 1771, 1804, 1807, 1809, 1812, 1821, 1845.

Karel-Jozef (1687-1740) was kanunnik en scholaster te Aalst, ook proost van het kapittel van St-Maartenskerk.

Benedictus († 1764), achtereenvolgens sekretaris, proost en vikaris-generaal van het aartsbisdom Mechelen.

Wanneer « d'Alsace » te Rome in konklaaf was voor de pauskeuze bestuurde hij het aartsbisdom. Hij stichtte twee studiebeurzen aan de universiteit te Leuven en richtte in de kapel van de Nood Gods een altaar op ter ere van O.L.V. van zeven Weeën. Deze kapel werd in 1676 de begraafplaats van de familie (5 grafzerken) en draagt het familiewapen, kenspreuk : Eques et Aeques (ridder en ridderlijk). Hij schonk 4 grote zilveren kandelaars aan het hoogaltaar van de kerk. Een ervan draagt op de voet o.m. zijn naam, bediening, wapenschild en jaar 1731.

Ignaas (1744-1829) sekretaris, schepen der stad gedurende ruim 20 jaar, speelmeester (1770) en prins van de ouderdom (1804) bij de Catharinisten.

Ignaas		1770 speelmeester
		1785 deken
		1804 prins van de ouderdom
Karel-Jozef		1771 koning van de jonkheid
		1779 prins van de jonkheid
		1807 koning van de jonkheid
		1814 prins van de jonkheid
		1821 koning-jubilant
Jan		1778 koning van de jonkheid
		1788 speelmeester
		1807 prins van de ouderdom
Alexander		1809 koning van de ouderdom
Jacob-Ph.		1812 en 1813 koning van de jonkheid

Was de kamer in 1830 niet ontbonden, dan zou de schrijver van Pierlala, Jan-Baptist Luyckx, het volgende jaar de vierde koning-jubilant geweest zijn. Daarom vermelden wij ook het geslacht

LUYCKX (8)

Adriaan	was in	1731 kapelmeester
Hendrik		1733 koning van de jonkheid
Frans		1734 koning van de jonkheid
Jacob		1743 prins van de jonkheid
Jozef		1749 koning van de jonkheid
Joost		1755 koning van de jonkheid
Romaan		1764 deken
		1770 prins van de ouderdom
C.		1771 koning van de jonkheid
Jan-Baptist		1781 koning van de jonkheid
		1804 prins van de jonkheid.

Michaël luitenant van de stad en het land van Aalst. Was koning der jonkheid (1731), speelmeester (1743-1745), deken (1749) en prins van de ouderdom (1761).

Karel-Jozef (1776-1818), zoon van Michaël, burgemeester van Aalst benoemd in 1817 door Willem I wegens « zijn wijs en goed beleyd ... afweerende de onheylen dewelke zijne geboorte plaetse ende medeburgers over het hoofd hingen... bij de ontruyming door de fransche en het inkomen der geallieerde trouppen...». «Zijne gezondheyd en leven te pand stellende voor het welzijn van zijn geadministreerde, overleed hij, afgemat van zorg en kommer, in het 42ste jaer zijns ouderdoms.» (handschrift van een Catharinist). Hij was slechts 13 maand burgemeester !

Karel-Jozef (niet de voorgaande) schreef « Levensrol en eyndsbetoog van Bajazeth, der Turken Keyser, in rijm zingende digten ». Hij was koning van de jonkheid (1771) en koning-jubilant (1821).

Jaak, archivaris van de stad, liet in 1840 een overdruk verschijnen van « De Geluckige Victorie door ons volk behaelt den XXIII april 1582 », relaas door de Geuzen zelf opgesteld na de inname van de stad. Hij was koning van de jonkheid (1812).

(8) Jan-Baptist Luyckx (Aalst 1757-1836).
Was lid van de gemeenteraad en van de Besturende kommissie der Akademie van Tekenen te Aalst.

Hij was in 1781 koning en in 1804 prins van de jonkheid. Bij de viering van de jubilerende koning K.J. de Ruddere in 1821 werd de hoop uitgesproken dat Luyckx «binnen weyniger jaeren het vijftigste jaer sijner eerste verkiesing tot koning bereiken gaet». Men kon toen niet voorzien dat de kamer in 1831 zou opgehouden hebben te bestaan !

Op zijn buitenverblijf «De Mot» op Kerrebroek schreef hij twee werken : «Den wedergekomen Pierlala», in 1928 uitgegeven door P. Van Nuffel, en

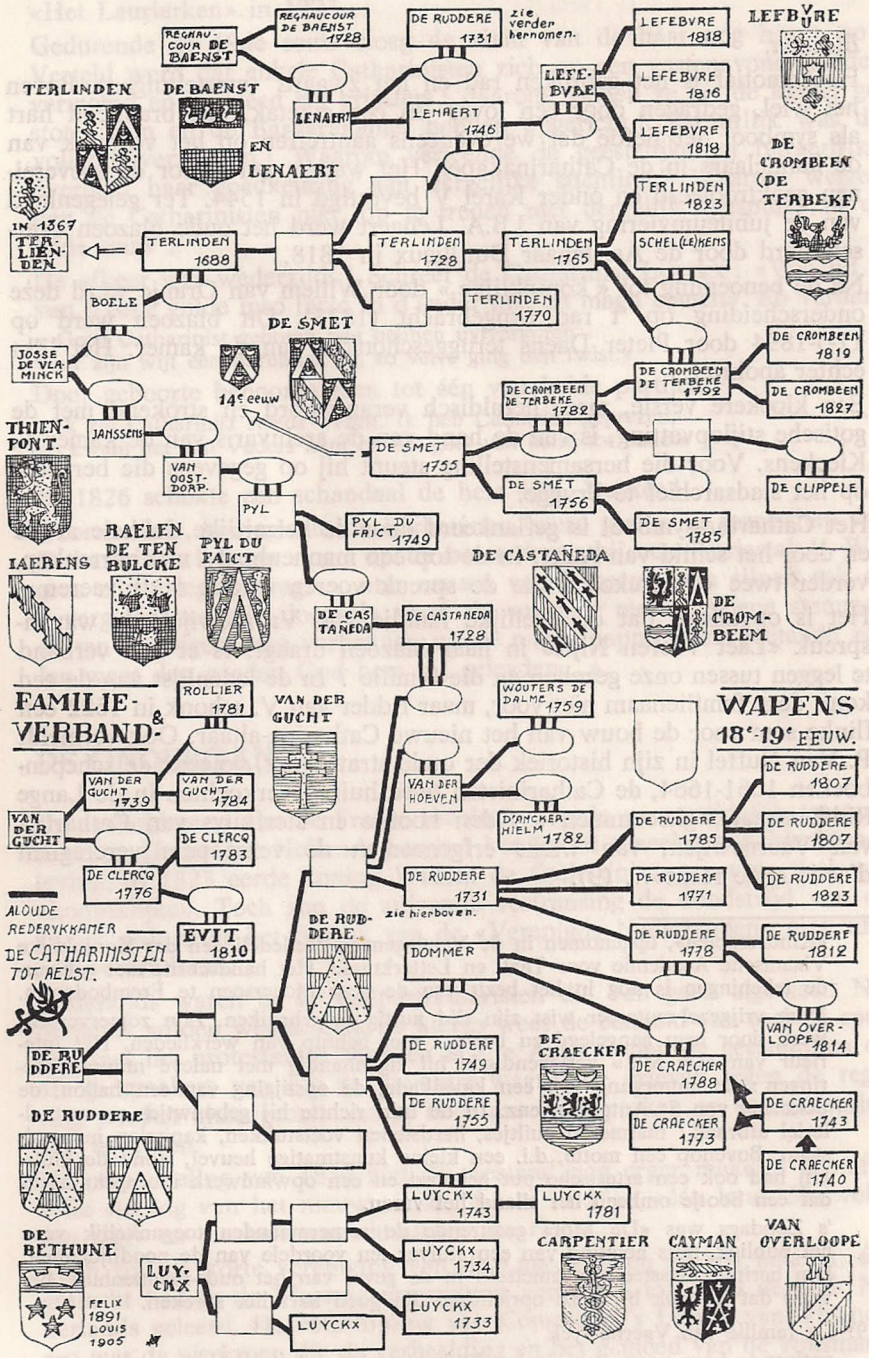
TERLINDEN
DE BAENST
EN
LENAERT
REGNAUCOUR DE BAENST
REGNAUCOUR DE BAENST 1928
DE RUDDERE 1731
zie verder hernomen.
LENAERT
LENAERT 1746
LEFE-BVRE
LEFEBVRE 1818
LEFEBVRE 1816
LEFEBVRE 1818
LEFBVRE
DE CROMBEEN (DE TERBEKE)
IN 1367
TER-LIEN-DEN
TERLINDEN 1688
TERLINDEN 1728
TERLINDEN 1765
TERLINDEN 1823
SCHEL(LE)KENS
TERLINDEN 1770
BOELE
JOSSE DE VLAMINCK
DE SMET
14e eeuw
JANSSENS
VAN OOST-DORP.
DE SMET 1755
DE SMET 1756
DE SMET 1785
DE CROMBEEN DE TERBEKE 1782
DE CROMBEEN DE TERBEKE 1792
DE CROMBEEN 1819
DE CROMBEEN 1827
DE CLIPPELE
THIEN-PONT.
PYL
PYL DU FAICT 1749
DE CAS TAÑEDA
DE CASTAÑEDA 1728
DE CASTAÑEDA
DE CROM-BEEM
IAERENS
RAELEN DE TEN BULCKE
PYL DU FAICT
FAMILIE- & VERBAND-
ROLLIER 1781
VAN DER GUCHT
VAN DER GUCHT 1739
VAN DER GUCHT 1784
VAN DER GUCHT
DE CLERCQ 1783
DE CLERCQ 1776
EVIT 1810
ALOUDE REDERYKKAMER DE CATHARINISTEN TOT AELST.
DE RU DDERE
DE RUDDERE
DE BETHUNE
LUY-CKX
FELIX 1891
LOUIS 1905
LUYCKX
LUYCKX 1733
LUYCKX 1734
LUYCKX 1743
LUYCKX 1781
WOUTERS DE DALME 1759
VAN DER HOEVEN
D'ANCKER-HIELM 1782
DE RUDDERE 1731
zie hierboven.
DE RUD-DERE
DOMMER
DE RUDDERE 1749
DE RUDDERE 1755
WAPENS 18e-19e EEUW.
DE RUDDERE 1807
DE RUDDERE 1785
DE RUDDERE 1807
DE RUDDERE 1771
DE RUDDERE 1823
DE RUDDERE 1778
DE RUDDERE 1812
VAN OVER-LOOPE 1814
DE CRAECKER 1788
DE CRAECKER 1743
DE CRAECKER 1740
DE CRAECKER 1773
BE CRAECKER
CARPENTIER
CAYMAN
VAN OVERLOOPE

KENTEKENS VAN DE KAMER.

Blazoen.

Hoofdmotief is het gebroken rad en het zwaard (marteltuigen). Boven het wiel, gedragen door een lover- en een eiketak, een brandend hart als symbool der liefde dat we eveneens aantreffen op het voetstuk van de kandelaars in de Catharinakapel. Het wapen werd door de soevereinen geoktrooieerd en onder Karel V bevestigd in 1544. Ter gelegenheid van de jubileumviering van J.B.A. Lenaert werd het oude blazoen overschilderd door de Aalstenaar Dutillieux in 1818.

Na de benoeming tot « koninklijke » door Willem van Oranje werd deze onderscheiding op 't rad aangebracht (1823). Dit blazoen werd op 17-5-1894 door Pieter Daens teruggeschonken aan de kamer. Het lijkt echter apokrief.

Een kloekere versie, meer heraldisch verantwoord en strokend met de gotische stijlopvatting, is van de hand van de archivaris van de kamer L. Kieckens. Voor die hersamenstelling steunt hij op gegevens die berusten op het stadsarchief te Brugge.

Het Catharina-symbool is geflankeerd door de keizerlijke dubbele arend en door het schild van Aalst. In de top een mannenhoofd met narrenkap, verder twee « marteko's » die de spreuk voeren « Laet nijdt vaeren ».

Het is opvallend dat de adellijke familie van Vaernewijck de wapenspreuk «Laet Vaeren Nijtt» in haar blazoen draagt. Is er een verband te leggen tussen onze gezellen en die familie ? In de ledenlijst van de eed komt deze familienaam niet voor, maar ridder van V. schonk in 1622 een flinke som voor de bouw van het nieuwe Catharina-altaar. Ook vermeldt P. Van Nuffel in zijn historiek der oude straten dat, volgens de schepenboeken 1661-1664, de Catharinisten twee huizen verkochten in de Lange Ridderstraat « ghecommen uyt den hoofde en sterfhuys van Catharina van Vaernewijck, van wiens erfgenaemen de vercoopers vercreghen d'actie ende recht»... (9).

«Kinderspelen», opgenomen in de Verslagen en Mededelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. Het handschrift met gekleurde tekeningen is nog in het bezit van de heer Moyersoen te Erembodegem.

Deze vrijgezel-rentenier wist zijn tijd nuttig te gebruiken. Zijn zomerverblijf werd door hem aangelegd en beplant met behulp van werklieden. Het interieur van «De Mot» verlevendigde hij eigenhandig met naïeve muurschilderingen : de ommegang van een kavalkade, de opstijging van een ballon, de bekoring van St.-Antonius, enz. In de tuin richtte hij gebouwtjes op met allerlei afbraak : marmeren zuiltjes, hardstenen voetstukken, kapitelen in zandsteen. Bovenop een motte, d.i. een kleine kunstmatige heuvel, stond de kluis. Hij had ook een artesische put geboord en een opwindwerk ineengeknutseld dat een bootje omheen het eiland liet varen.

's Zondags was «De Mot» gedurende de zomermaanden toegankelijk voor het publiek, mits betaling van een stuiver ten voordele van de noodlijdenden. Een herinneringssteen, ingemetseld in de gevel van het oude-mannenhuis, bewijst dat hij ook bij deze oprichting zijn goed hart liet spreken.

(9) De familie van Vaernewyck

ontleende haar naam aan de heerlijkheid, gelegen buiten de vesten van Gent op Ekkergem en Mariakerke. In het begin van deze eeuw werd het kasteel

Spreuk.

Geen tekst, geschreven door een Catharinist, die niet begon of eindigde op « Amor Vincit » of « Amor Vincit Omnia » of « Liefde wint » of « Liefde die 't al verwint ! »

Braak.

Tot teken van zijn waardigheid droeg de prins een braak. Over deze is niets bekend. Bij het 25-jarig jubileum van haar prins, oud-minister L. Moyersoen, vervaardigden de gezellen een gildeketting.

---

afgebroken en op de grond ervan de «Cotonnière des Flandres» en de huidige kazerne van de rijkswacht opgericht.

Het is één van de oudste adellijke familiën van Vlaanderen : de obiit van Jacques-Amaury de Vaernewyck telde 64 kwartieren in 1791 ! Wij vinden ze als schepenen van Gent en als hooggeplaatste ambtenaren van in de vroegste dokumenten tot 1796. Hun naam is verstrengeld met de geschiedenis van Vlaanderen en biezonder met het openbaar leven te Gent, bestuurlijk en kerkelijk.

Reeds in 1102 trad Arnould van Vaernewyck op als getuige bij een gift aan de Gentse abdij van Sint-Pieter. Simon van Vaernewyck maakte deel uit van de Raad van State onder Philips van den Elzas, zijn zoon ondernam de vierde kruistocht met Boudewijn IX en nam deel aan de belegering van Konstantinopel in 1202...

De meest bekende is Marcus van Vaernewyck (Gent 1519-1569). Hij bekleedde belangrijke funkties in het wereldlijk en in het kerkelijk bestuur van zijn geboortestad. Tevens was hij aktief als dichter in de rederijkerskamer «Mariën t'eeren». In zijn jeugd bezocht hij vele landen, maar zijn biezonderste verdienste blijft zijn dagboek «Van de beroerlijke tijden in de Nederlanden en voornamelijk te Gent 1566-1568». Deze gedenkschriften werden uitgegeven door Heideland in de reeks «Vlaamse Pockets», nr 186, in 1966. Het is een geëxcerpeerde uitgave, overgebracht in modern Nederlands door de Aalstenaar Drs Herman Van Nuffel (° 1934).

Naast de Gentse en Mechelse tak was er ook een Aalsterse. Reeds in 1339 was Ywein van Vaernewyck ambassadeur van de graaf van Vlaanderen en tevens baljuw van het Land van Aalst. Van 1422 tot 1424 was Jan van Vaernewyck hoogbaljuw in onze gewesten. Op de Aalsterse schepenlijsten komt de naam van Vaernewyck tussen 1443 en 1636 ruim veertig maal voor ! Het blazoen van schepen Dirk van Vaernewyck (1631-1633) — drie zilveren leeuwen op zwarte grond — siert één der cartouches van de Beurs van Amsterdam die toen werd opgericht.

Catharina van Vaernewyck woonde te Aalst in de Ridderstraat; ze had een zoon : Philip-Theodore. Er bestaat een (door twee wapenkoningen) gewaarmerkte kopij (19.1.1733) van het diploma waarbij koning Philips IV onze Philips-Theodore de Gendt op 7.3.1645 veradelde als zoon van Catharina en geadopteerde zoon van zijn oom Theodore, laatste van de Aalsterse tak. De Gentse tak verzette zich tegen de toelating waardoor Philips-Theodore de naam en de wapens der Vaernewyck's mocht opnemen. Toch bevestigde de koning de verleende gunst door het schenken van een tweede diploma op 9.9.1647 wat een proces uitlokte. Met het kniderloos overlijden van Ph.-Th. eindigde het geschil : hij liet alleen een bastaarddochter achter. Na de dood van haar zoon schonk Catharina een altaar en een doek van De Crayer aan de kerk van de Karmelieten op de Hopmarkt in 1649. Portiek en schilderij kwamen in 1805 terecht in de parochiale kerk : alleen de patroonsheiligen Philippus en Theodorus die de prachtige albasten Lieve Vrouw flankeerden werden niet overgebracht naar de St.-Martinuskerk.

Voor een uitvoerige familiebeschrijving : zie de catalogus «Genealogie en Heraldiek in Vlaanderen», samengesteld door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, bij de tentoonstelling in de St.-Pietersabdij (1967).

Ze wordt gevormd door schilden van vooraanstaande Catharinisten, vermeld in het «Nieuw Boek van den Eed» (1728). Die schilden zijn gegoten in tin, verguld en geëmailleerd waar het past, verbonden met zilveren of verzilverde koperen schakels die de letters S en C voorstellen.

Behalve het in koper gegoten embleem is alles het werk van eigen leden ! Hier volgen de uitgekozen geslachtswapens, meestal van prinsen, een paar van « Koninck » of van « Prins der Jonckheit ». De tussen haakjes geplaatste jaartallen zijn die van de eerste en van de laatste vermelding in het boek van den Eed.

Terlinden (1688-1714), De Craecker (1740-1823), de Ruddere (1732-1845), Pyl Dufaeyt (1749), Jonker de Castaneda (1758), Carpentier (1767), Jaerens (1773), Van der Gucht (1785), Thienpont (1779), De Ruddere (1804-1809), de Crombeen (1782-1792), ridder van Overlope (1814), baron de Bethune (1881-1907), L. Moyersoen (1959).

Lauwertak.

Op hun kraag droegen de leden een lauwertak ter ere van «de groote gelauwerde Catharina van Alexandriën». Ter vergelijking : de Barbaristen met kenspreuk «Vicit vim Veritas» sierden hun jas met een rozemarijntakje.

Vlag.

Een nieuw vaandel kregen de Catharinisten van het stadsbestuur in 1628 : deze schenking aan «de joncheyt deser stede» geschiedde «om hemlieden te exerceeren in wapenen van oorloge» !!! De vlag werd naar buiten gebracht tot «decoratie ende vermaekinge», o.m. om de «Meie» in te halen.

Hoe lang dit vaandel het uithield weten we niet. In 1826 werd een nieuwe vlag ingehuldigd... ondanks de nakende doodslaap. De jongste vlag dateert van 1910.

Toneelzalen.

In de middeleeuwen traden de gezellen op in open lucht. Sedert de 17de eeuw is er spraak van «den theater deser stede», een vaste schouwburg die ondergebracht was in het oud-stadhuis : in 1649 betaalde de stad 26 p.p. voor het schilderen van 13 figuren voor het toneel, in 1699 schonk de stad 400 pond voor de vernieuwing van de schouwburg ! Voor de grote volksvertoningen werd nog in open lucht gespeeld op «stellaigen met sperren ende deelen». Na de afschaffing van het karmelietenklooster op de hopmarkt werd deze kerk gebruikt als toneelzaal : wie ze wenste te gebruiken betaalde hiervoor 15 fr. per vertoning aan de Catharinisten (1811). Dit zou de plaatselijke toneelzaal blijven tot 1939, het gebouw werd toen gesloopt wegens brandgevaar. In 1940 werd opgetreden in het Burgershuis ,in 1941 en 1942 voerde men «Een Mandeke Fruit» en «De Pacificatie van Gent» op in de openluchtschouwburg achter het (huidige) stadhuis. De volgende opvoeringen hadden plaats, eerst in de bioskopen Palace en Feestpaleis, later in de feestzaal van het Groenkruis (650 plaatsen). Aangezien ook deze zaal verdween in 1968 wordt nu voorlopig (!) opgetreden in de schouwburg van de stadsmeisjesschool op het Vredeplein (224 pl.)...

Lokalen.

Een rederijkerskamer had een lokaal nodig : daar vergaderde het bestuur, werden de op te voeren stukken besproken, de rollen toegewezen en de zegging beluisterd door de «speelmeester».

Uit een reglement van 1812 blijkt dat op die vergaderingen de spelende leden

— de hun toegewezen rol dienden te aanvaarden,
— na twee afwezigheden hun rol moesten inleveren,
— gedurende de herhalingen geen «tabac» mochten roken,
— dienden aanwezig te zijn in de gildemis, opgedragen voor een overleden lid.

Alles op straf van boet, zelfs met gevaar van uitsluiting !

Een eerste lokaal troffen wij aan in de Kerk(hof)straat : ze hielden er in 1476 hun «zomerfeeste ende avondmaal».

Begin van de 16de eeuw verhuisden ze naar de Grote Markt. Boven een gang naast het huis «de Zichele» had de gulde een «camer in heuringhen» (1504).

Lang zijn ze daar niet gebleven : de stadsrekening van 1509 vertelt ons dat ze «een nieuwe camere» gemaakt hebben «boven int St. Jooryscapelle... daer sy vele costs anne ghehangen hebben». Deze kapel bevond zich in de Nieuwstraat, ongeveer tegenover het Keizerstraatje, later «de Oude Posterij», nu konfektiezaak Mertens.

Op het einde van de 16de eeuw bezaten ze een blok van vier huizen op de Veemarkt (Hopmarkt) met uitzicht op de Nieuwstraat. «De Catelyne Camer» lag aan de kant van het hotel «De drie Koningen» (nu Postkantoor); op het gelijkvloers bevond zich «het clein Vleeshuys», op de «staygie» de vergaderzaal met Catharinakapel : de oppervlakte van de bovenverdieping was ruim drie maal zo groot als het vleeshuis. In 1596 werd de «vlas- ende garenmerct» gehouden op «de Veermerct achter sente Catelynen». Aan de Catharinakapel was een kapelaan verbonden, vermoedelijk door de kamer bezoldigd. De rederijkers zouden daar blijven tot de kamer in 1793 opgeheven werd.

Toen ze tien jaar later heringericht werd kozen ze de vlakbij gelegen «Hostelrij de Drie Koningen» tot lokaal. Het was een aanzienlijke afspanning voor mens en dier : er was stalling voor 42 paarden en voor de reizigers beschikte men over 30 bedden en 107 paar lakens !
Hier hielden de Katrienen hun gildemaal, maar voor hun jaarlijks bal was er geen plaats beschikbaar : het dansfeest had daar tegenover plaats in de Koning van Spanje (nu Nachtwacht). In de Drie Koningen zouden ze blijven tot aan de ontbinding (1830).

Herhaaldelijk werden de lokalen van de kamer gebruikt om voorbijtrekkende troepen te herbergen. Dan ontving de kamer afslag op de stedelijke belasting, soms zelfs «een recompense» !

Volledigheidshalve verwijzen wij hier naar het mooie patriciërshuis nr. 40 in de Molenstraat. Het boogfronton is o.m. versierd met het gebroken rad, daaronder het jaartal MDCCLXIII (1763). Reeds in 1768 stond dit huis bekend als de «Caemer van Ste Catharina» en in 1770 als «de gewesene camer van Ste Catharina». Om een lokaal gaat het hier niet, het was de woonst van een vooraanstaand Catharinist : notaris Evit (10).

VAN NAIJVER TOT HAAT !

Omdat ze de oudste was van de Aalsterse rederijkerskamers verleende het stadsbestuur prioritiet aan de Catharinisten. Reeds van 1481 af bekwamen ze een jaarlijkse toelage en bij de definitieve inrichting van de Barbarakamer in 1539-40 werd bedongen dat «ten daghen dat de guldebroeders van Ste Katharina... ghecostumeert zijn te spelene» de Barbaristen zich moesten onthouden van alle spelen. Zelfs wanneer de «gelauwerden» door «onghetemperd weder» niet konden optreden moesten de Barbaristen hun de nodige tijd geven om eerst de uitgestelde vertoning te laten doorgaan !

De Barbaristen stelden zich tevreden met de hulpgelden die ze ontvingen voor hun «sinnespelen op Vastenavond of te kerckmisse». Van 1545 tot 1566 traden beide kamers samen op om de «commissarissen sconincx» te verlustigen na het onderzoek van de stadsrekening. Samen haalden ze de meiboom af of namen ze deel aan een landjuweel of stuurden ze hun factors naar refereinfeesten zoals in 1562 te Brussel.

Helaas, in de loop van de 17de eeuw zou het veranderen.

Eerst ging het om een prestigekwestie. In 1657 verschenen de Catharinisten voor het eerst in de processie met een relikwie die ze in 1655 gekregen hadden. Gezien hun ouderdom, eisten ze voorrang op de Barbaristen; maar aangezien de reliekkast van Ste-Barbara reeds jaren de ommegang mee maakte, weigerden ze hun plaats af te staan. Gevolg : het volgende jaar werden geen van beide kamers nog toegelaten tot de processie.

In 1680 speelde het geld een rol. In een schrijven aan het stadsbestuur wezen de geroosmarijnden er op dat de Catharinisten voor de opvoering van de Passie, alsook voor een kermisspel, 200 p.p. gekregen hadden. Zij, de Barbaristen, vertoonden drie «differente actiën» zonder een recompentie te ontvangen. Gevolg ? Sedert 1681 kregen geen van beiden nog geldelijke steun van de stad !

Die onenigheid was ook buiten de stad bekend !

Caudron had de Ninovieters aangevallen omdat, naar hij beweerde, ze zich niet voldoende te weer hadden gesteld bij een Franse aanval (1658). Om de Catharinisten te tergen antwoordden die van Ninove met verwijten en gewaagden over de superioriteit van de Barbaristen. Woedend om dergelijke vernedering klom Caudron in zijn pen en schreef o.m. :

> Ninov ! boerig lomp gebroedsel,
> uyt wat inval, last en voedsel,
> gij der zee-dauw Rosmarijn
> borstelt hooger in den schijn
> als d'hoogdravende Laurieren !
> Stinckers !...

Van de rivaliteit Aalst-Dendermonde vinden we geen spoor : herhaaldelijk gingen ze bij elkaar op bezoek. De Dendermondenaar Prudens van Duyse was zelfs ingeschreven als lid van de Catharinisten en maakte een treurdicht bij het afstervan van Lenaert !

In 1646 was er in het Sinte-Mertensstraatje (Rozemarijnstr.) een her-

berg «Het Roosemarijntjen»; een tegenhanger in het zelfde straatje was «Het Laurierken» in 1723...

Gedurende de 19de eeuw sloeg de vlam van de haat nog hoger op ! Verteld werd dat enkele Catharinisten zich op een vastenavond hadden vermomd en verkleed als priesters : daarom zouden ze uit de kamer gestoten zijn en de Barbarakamer hebben opgericht ! Natuurlijk was dit volledig verzonnen ! Waarom verleende de geestelijke en burgerlijke overheid haar goedkeuring aan dergelijke stichting ? Waarom weigerden de Catharinisten niet, op te treden met dergelijk «gespuis» in de 16de eeuw ?

De afkeer was wederzijds ! Schreef de Catharinist Luyckx : «Wie lid is van d'eene gulde ipso facto in d'ander niet en magh comen». En verder :

« Geen Catharinist geboren zou hebben uytverkoren
Voor zijn wijf een Barbarist. Ja, zo verre ging den twist.»

Door geboorte behoorde men tot één van beide partijen :

« Ik zal Catharinist steeds wezen. Ik heb Catharien geprezen,
Zo kwam het van Vaders kant en het gaet van hand tot hand.»

In 1826 schokte een schandaal de hele stad. Luister !

Goormachtig, koning van de Barbaristen, werd gezien in gezelschap van Catharinisten ! Erger nog : op de borst droeg hij een lauriertak !! Wegens zijn «slegt gedrag»... «ter causen van 't keeren van sijnen rok en 't vergeten van sijn doopsel» werd de verrader met algemene stemmen en ten eeuwigen dage verbannen uit de maatschappij «hem laetende zeylen waer den goeden God hem zal geleyden...».

DE ONDERGANG

De eenheidsgeest van de Franse revolutie voerde onvermijdelijk tot taaltirannie. Onder het Hollands bewind kende het toneel een lichte heropleving, in 1823 eerde koning Willem de Catharinisten met de titel van «koninklijke». Toch zou de stijgende verfransing de doodstrijd van de kamer gedurende het tijdvak van de «Verenigde Nederlanden» niet kunnen verhinderen.

Anderzijds waren er de taalpartikularisten die van geen algemeen Nederlands wilden weten. Ook de klerus wees de eenheid van taal en spelling met het protestantse noorden af : te Aalst traden de geestelijken op als gangmakers van een petitie-aktie waarin de grieven tegen de regering werden uiteengeezt, zonder nochtans uitgesproken op een scheuring aan te sturen.

De omwenteling van 1830 zou de toestand nog erger maken ! De officiële stelling van het nieuwe landsbestuur luidde : «één land, één volk, één taal» en die taal was natuurlijk het Frans...

Toch zou de korte vereniging van de Lage Landen sporen nalaten, één geslacht had in de Vlaamse universiteit van 1823 tot 1830 degelijk Nederlands geleerd. De verschijning van Conscience's Leeuw van Vlaanderen was de werkroep die de verbeelding en het gemoed van de voksmassa zou treffen (1837).

Van groot belang voor de heropleving der rederijkerij was de prijskamp, door de «Fonteine» te Gent in 1841-42 uitgeschreven. In dezelfde stad richtte architekt Minard een schouwburg op waar echter het dialekt hoogtij vierde.

* * *

Te Aalst werd reeds in 1845 een poging tot wederoprichting ondernomen door Notaris Cornelis Evit (10). Op 16 november werden de leden uitgenodigd tot een vergadering in het hotel «De gulden Pauw» op de Oude-Graanmarkt (St.-Martensplein). Het doel was de feestdag van Catharina samen te vieren in de kerk, te gaan avondmalen in «De Drie Koningen» (posthotel) en jaarlijks 2 fr .te storten. Tot de 33 leden die deze oproep beantwoordden behoorden o.m. Matheus C.A.M. de Ruddere, doctor, Lokeren, oud prince der jonkheid - Cornelis Evit, oud prins van de ouderdom - Judocus-Jos Lenaert, koopman en fabrikant in leder - J. De Ruddere, orfèvre. De knaap werd gelast met het ronddragen van «lauwertakken met verguld opschrift zoo van oudts geplogen...».

---

(10) De familie Evit.

Cornelis Evit (1772-1865), zoon van Joannes Petrus uit Aalst en Cat. Dehelt uit Oosterzele. Hij woonde in de Molenstraat in het huis nr. 40 (nu tweewoonst) dat het Catharinarad draagt in het boogfront, daaronder het jaartal MDCCXIII.

Notaris Evit was achtereenvolgens speelmeester (1810), deken (1817) en prins van de ouderdom (1821). Zijn geschilderd portret als koning van het St.-Jorisgild prijkt in het museum. Hij was ook weldoener van de Werfkapel, bij de heropening van het kapelletje werd hij in 1804 aangesteld als provisor; later was hij voorzitter van de godshuizen waaraan hij 1.000 fr. schonk in 1840.

Gedurende het Hollands tijdvak maakte hij deel uit van de gemeenteraad; de stadsmagistraten stonden welwillend tegenover het toenmalig bewind. In 1829 circuleerde hier een petitie waarin de grieven tegen de regering werden uiteengezet : er waren 677 handtekeningen verzameld, maar Evit behoorde niet tot de ondertekenaars ! Toch bleef hij een geliefde figuur : in de uitslag van getrapte verkiezingen, bekend gemaakt door de regentieraad op 20 sept. 1830, behaalde hij het hoogste aantal stemmen !

Evenals te Brussel werd hier een «Veiligheidscommissie» opgericht die de rol van de stadsraad zou overnemen. Een akkoord kwam tot stand : 2 schepenen en 5 raadsleden — waaronder Evit — zouden medezeggingschap hebben in het bestuur van de stad. Deze schikking bleef echter een dode letter. Op 7 okt. 1830 schreef de Veiligheidscommissie verkiezingen uit waaraan, naast de inwoners die 50 gulden betaalden als cijns, ook de niet-cijnsbetalers deelnamen : de «patriotten» behaalden een verpletterende overwinning ! Evit kreeg slechts 52 stemmen en was 20ste in de ranglijst (de folkloristische figuur Majoor Cans was 14de met 109 stemmen). In de samenstelling van de «Voorlopige Administratieve Commissie» komt de naam Evit niet meer voor...

Was Evit wellicht geen Orangist, toch trok hij zich terug uit de politiek tot 1841; gedurende 10 jaar maakte hij daarna weer deel uit van de raad; als 88-jarige zal hij nog een enkele maal opduiken in een raadszitting.

Het blijkt echter dat hij meer belangstelling opbracht voor het schoon verleden en voor het kultureel leven van zijn geboortestad : dit wordt afdoende bewezen door zijn bezit van afschriften uit het wezenboek der 16de eeuw die handelen over de nalatenschap van Dirk Martens ten voordele van zijn kleindochter, alsook door zijn herhaalde pogingen om de Catharinistenkamer herinterichten. Zijn goedhartigheid betoonde hij door een royale schenking (4.000 fr.) aan de godshuizen.

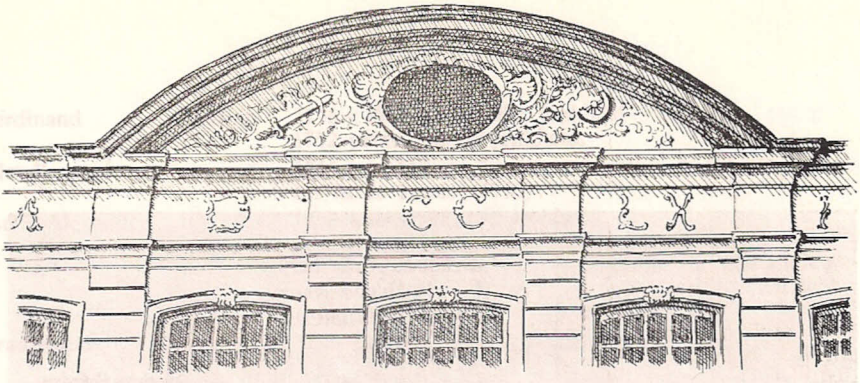

HUIS EVIT - MOLENSTRAAT - AALST. MDCCLXIII = 1763.

11 november 1846, nieuwe oproep van Evit om over te gaan tot de verkiezing van de Eed : slechts vier leden kwamen opdagen... De tijd voor heropleving was nog niet aangebroken ! De fransdolheid was nog veel te sterk bij de burgerij, anderzijds was de ekonomische toestand niet geschikt om aan kulturele ontspanning te denken. Het stagneren van het bedrijfsleven als gevolg van de scheiding, het mislukken van graan- en aardappeloogst, het uitbreken van epidemieën bij een verzwakte arbeidersstand, dit alles verhoogde het pauperisme : een derde van de bevolking was behoeftig ! *

In 1855, nogmaals een (laatste) uitnodiging van Evit tot de leden om op vrijdag, 23 november naar «De Drie Koningen» te komen om er «te kiesen en benoemen de Leden tot eenen nieuwen Eed van bestuur deser societeyt». Twee dagen later werden ze verwacht in de kerk voor de feestviering ter gelegenheid van de herstelling van het schilderij in de Catharinakapel.

Precies in hetzelfde jaar liet het stadsbestuur hier twee toneelvoorstellingen geven : een Franse door het Théatre Molière d'Ixelles, een Vlaamse door het Nationaal Toneel van Antwerpen. Het stadsverslag moest «le succes extraordinaire des représentations flamandes» toegeven, daar zou het echter bij blijven.

Eindelijk toch zou de regering een aanmoediging verlenen aan hen die zich wilden inzetten voor de verheffing van de volkstaal : in 1858 stelde ze een driejaarlijkse prijs in voor de letterkunde; twee jaar later besloot ze geldpremies uit te keren, zowel aan de auteurs van oorspronkelijke stukken als aan de gezelschappen die hun werken voor het voetlicht zouden brengen.

De weduwe van Jan Evit, broer van Cornelis, stichtte twee bedden in het oude-mannenhuis : één op naam van haar man, een tweede op naam van Cornelis. Daarbij legateerde ze een som van 12.000 goudfrank + klederen, linnen en beddegoed aan de godshuizen !

Ferdinand Evit, zoon van Jan, was notaris, koning van de jonkheid bij de Catharinisten, sekretaris van het oude-mannenhuis en voorzitter van «Les Amateurs Choristes» (1840), zangmaatschappij die zelfs in Aken optrad.

Als provincieraadslid verdedigde hij te Gent de oprichting van een standbeeld ter ere van Dirk Martens in 1849 : ondanks krachtdadig verzet wist hij de leden van de gouwraad te overtuigen. Ferdinand stierf in 1864.

(*) In 1849 telde België 2.471.248 Nederlandstaligen tegenover 1.827.141 Franstaligen.

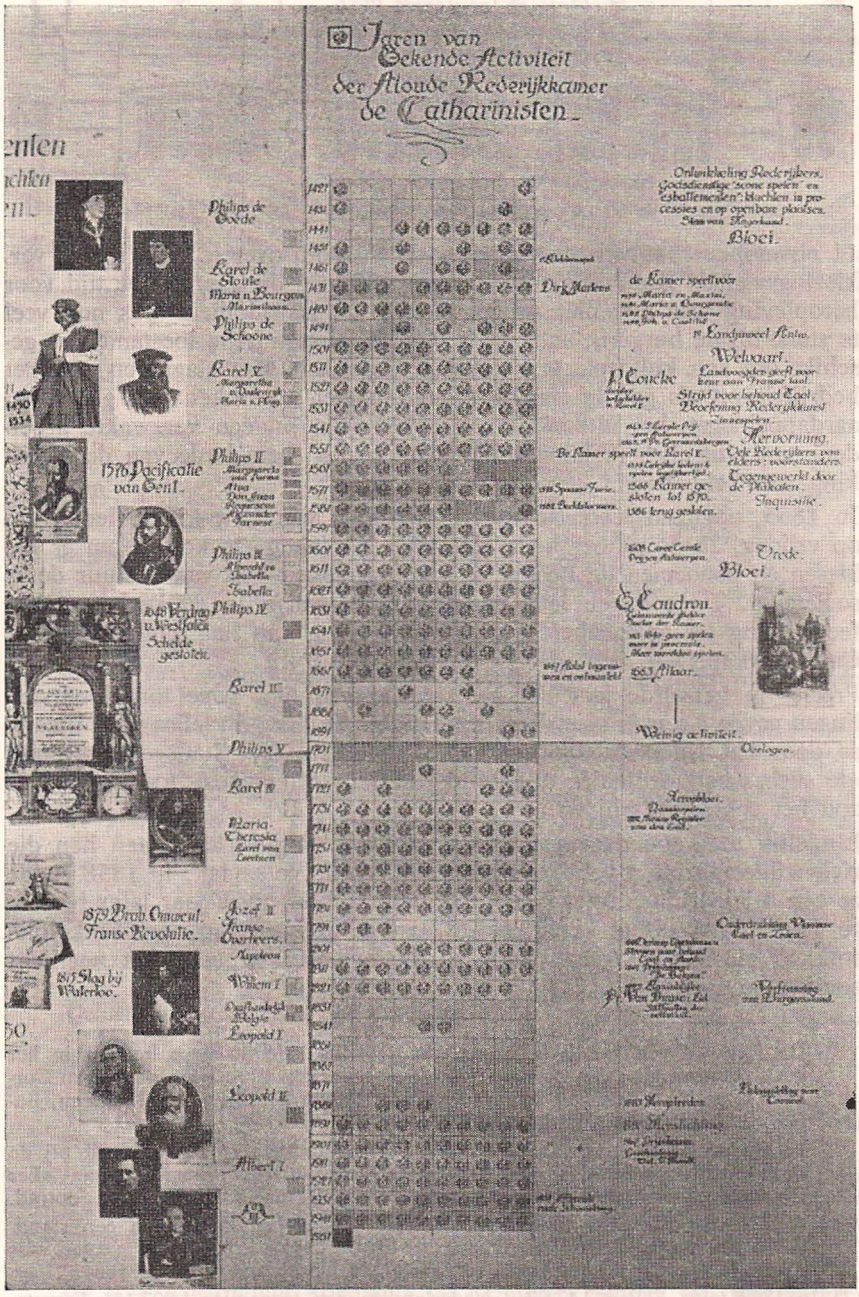
Jaren van Bekende Activiteit der Aloude Rederijkkamer de Catharinisten.
Philips de Goede
Karel de Stoute
Maria v. Bourgon
Philips de Schoone
Karel V.
1576 Pacificatie van Gent.
Philips II.
1648 Vrede v. Westfalen Schelde gesloten.
Philips IV.
Karel II.
Philips V.
Karel VI.
Maria-Theresia
1795 Einde Oostenr. Fransche Revolutie.
1815 Slag bij Waterloo.
Jozef II.
Fransche Overheers.
Napoleon
Willem I.
Leopold I.
Leopold II.
Albert I.
Dirk Markens
de Kamer speelt voor
Welvaart.
P. Coucke
Sticht voor behoud Taal.
Bloeiperiode.
Herwording.
Be Kamer speelt voor Karel V.
1566 Kamer gesloten tot 1570.
1566 terug gesloten.
de Plakaten.
Inquisitie.
1608 Carel Cenick Prijst Antwerpen.
Vrede.
Bloei.
S. Caudron.
1563 Alkmaar.
Weinig activiteit.
Oorlogen.
Verfransching Vlaamsche Taal en Letteren.
Verfransching van Burgerstand.
Onderdrukking Vlaamsche Kunst.
Herstelling.

HOOFDSTUK V

HERINNERINGEN AAN DE KAMER

A. De kapel van Sint-Catharina in de Oude Kerk

In 1436 was er spraak van een altaar van «Sinte Katelinen» in de vorige parochiale bidplaats.

Wanneer begonnen werd met de bouw van de huidige kerk werd dadelijk een nieuwe kapel toegewezen aan de kamer (ca. 1480). Reeds in 1481 bekwam de «Rhetorike int gilde van Ste Katelinen» van het stadsbestuur de som van 18 pond parisis «in helpen thueren autare...». Deze toelage zouden ze voortaan jaarlijks ontvangen, maar het bedrag steeg of daalde naargelang de toestand van de stadskas !

Het huidige altaar.

In de loop van de 17de eeuw werden tal van giften en legaten genoteerd «tot ciraet van den autaer». Een biezondere weldoener was ridder van Vaernewijck : in 1622 gaf hij 360 gulden voor de bouw van een nieuw altaar, het volgend jaar werd de eerste steen gelegd van het huidige altaar.

De Catharinakapel is een der mooiste van de St.-Maartenskerk. Zuilen en fronton zijn in witte marmer. De voorzijde van de altaartafel is omzoomd door een fries van marmeren figuurtjes, engeltjes die de kenspreuk «Amor Vincit» tonen; anderen dragen het hoofd, het zwaard, het rad, een boek, een luit... alles tot verheerlijking van de maagd ! Boven het altaarblad een levensgroot, liggend beeld van de heilige met het gebroken rad.

In 1667 werd de kapel verfraaid door het aanbrengen van een doek : «Marteldood van Catharina van Alexandrië onder keizer Maximus». Het is een werk van Pieter Thijs (Antw. 1616-1679), leerling van Ant. Van Dijck (zie voetnoot 2) : op het ogenblik van de onthoofding voeren engelen de martelares ten hemel; boven deze momentopname zweeft een engel met lauwertak, symbool van de overwinning... en van de Catharinisten. Onderaan mannenfiguren die verbaasd toekijken op dit wonder.

Het koloriet is zacht, de kompositie eenvoudig; edele aangezichten en gratievolle houdingen getuigen van voornaamheid. Het doek werd erg geschonden door de beschieting in 1914, maar degelijk hersteld door Paul Aelman (1928).

Met het plaatsen van een marmeren afsluiting waarin het blazoen van de kamer is uitgehouwen was de kapel afgewerkt in 1759 !

Eertijds begaven de leden zich op de feestdag van de beschermheilige naar de kapel met de lauwerkrans op de jas, de flambeeuw in de hand en de veroverde medailles om de hals.

Andere versieringen van de kapel.

Tot in 1901 hadden de leden van de kamer hun zitbanken tegenover de kapel in de kooromgang; waarschijnlijk was de nog bestaande *kast* ingebouwd in dit gestoelte.

Dit zware meubel draagt als bekroning een rondbogig fronton met het wapenschild van Caroli Charité, abt van Ninove (*). In de kast is een nis aangebracht waarin een beeld van de h. Catharina; naast en onder de beschermheilige, afbeeldingen in halfverheven beeldhouwwerk van Margareta, Pacifica en Laureatus (**). Verder het blazoen van de kamer, een stel boeken (de wijsheid) en drie panelen met cartouches en engelenkopjes.

Die kast kende een hele geschiedenis. Volgens het kronogram « Prae Cellit Dog-Mate» (zij sterkt door haar leer), onder Catharina aangebracht, zou de kast vervaardigd zijn in 1701. In 1723 verleenden de provisoren de toelating dit meubel in de kerk te plaatsen, op voorwaarde dat « in het onderste deel van deselve casse voor altijd sal moeten staen die silvere casse van Sinte Merten.» Door een overeenkomst met de kerkfabriek werd de kast in 1907 in bruikleen afgestaan aan de kamer, ze werd toen gebruikt als boekenkast. Ten tijde van Mgr Coppieters (1925) probeerden de Catharinisten de kast terug in hun lokaal te krijgen ...

Verder bezit de kapel nog :

Een monumentaal, met zilver belegd *kruis* van 1777, hoog 2,87 m. Op het kunstvolle voetstuk (90 cm. h.), een afbeelding van de heilige met kronogram «Crux Chatarinista Istarum Dona eleveta» (Kruis door de Catharinisten opgericht als geschenk).

Twee *antependia,* respektievelijk van 1844 en 1886, met gouddraad geborduurd op rood fluweel. Als centrale versiering op de ene de initialen S C, op het andere de beeltenis van de heilige.

Het *vaandel* van de broederschap waarop A. Meganck (11) in 1895 twee medaillons schilderde : de heilige en haar dood.

Een koperen *offerschaal* met renaissancemotieven (begin van de 16de eeuw). Op de rand een figuur en S C, in de kring een moeilijk leesbaar inschrift. Deze schaal wordt gebruikt bij het Vormsel.

Een kleine *reliekdoos,* gevat in de spaken van een wiel (1655).

Koperen *kandelaars,* gemerkt met een hart, waarschijnlijk aangekocht bij Van Namen in 1826.

Gekleurd *glasraam* met de afbeeldingen van Petrus, Catharina en Abel, geschonken door Abel de Clippele in 1909.

(*) De abdij van Ninove bezat te Aalst sedert 1458 een refuge «dherberge van den godshuuse van Ninove» in de Stoofstraat. Dit toevluchtsoord werd in 1576 overgebracht naar de Molenstraat, maar in het Stoofstraatje sprak men in 1612 nog over «tHoff van Ninove». De abt van Ninove droeg gewoonlijk het H. Sakrament in de Aalsterse processie.

(**) Pacifica en Laureatus zijn onbekend in de hagiografie, het lijken veeleer symbolen.

(11) Albert Meganck (Aalst 1858, † Brussel 1905).

Hij studeerde aan de Aalsterse Academie en aan de Nijverheidsschool te Gent, daarna werd hij leerling van Pieter Carael. Hij bezat een rijk palet en schilderde met een zwierige penseelslag. Hij was één van de lievelingsschilders van zijn stadsgenoten : hij borstelde menig portret, versierde tal van kloosters, kerken en salons.

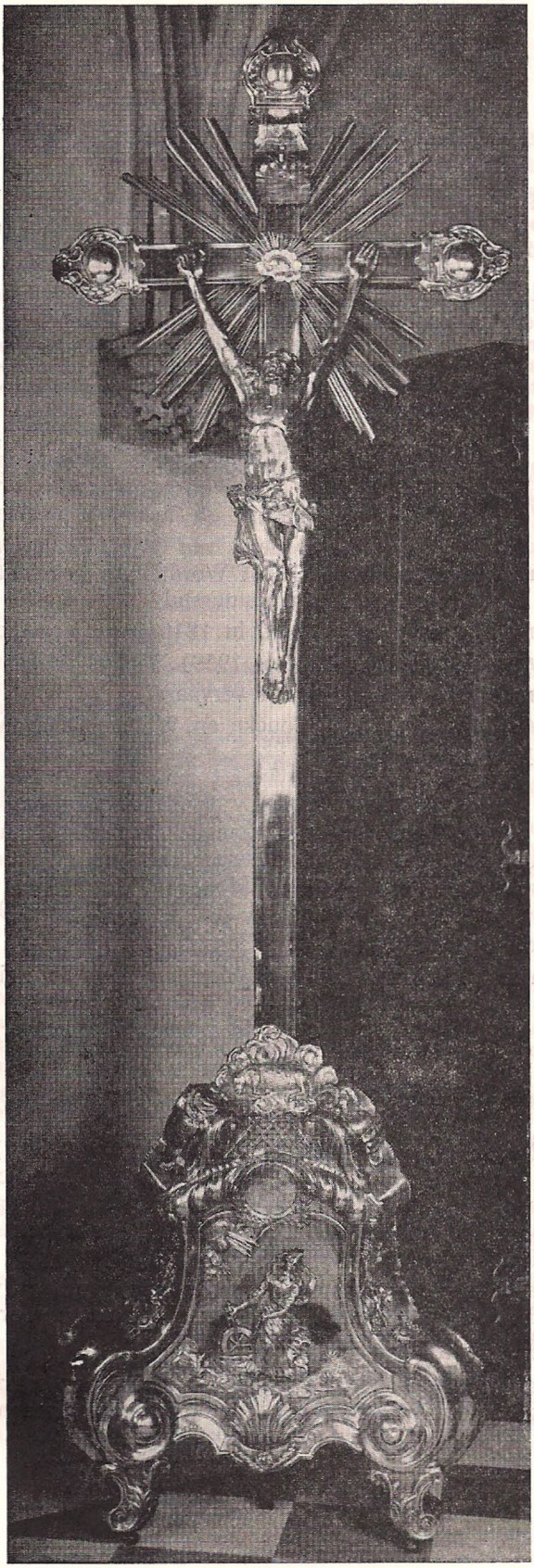

B. In het lokaal van de kamer (Het Paviljoen)

Wimpel, op 15.8.1908 geschonken door Corn. van Branteghem, voorzitter van Voor Taal en Vrijheid : de donor beweerde dat de kleine vlag omstreeks 1700 aan de Catharinisten behoorde.

Vlag van 1816, gedeeltelijk in natuurzijde, bewaard onder glas.
Stelt voor : een tros die rust op een krans van laurierbladeren; verder de afbeelding van een lier, een boek, een schrijfrol, een romeins borstharnas, een wereldbol, vaandels, een banderol zonder tekst; een fries van druiveranken loopt er om heen. De inhuldiging werd opgeluisterd door de muziekmaatschappij « Les Vrais Amis Constants de l'Harmonie » (gesticht in 1787).

De huidige vlag, een juweel van groene en rode zijde, werd in 1910 geschonken door Baron Louis de Bethune, toen erevoorzitter, en uitgevoerd naar een tekening van J. Goethals.

Cliché van *burijngravure* met beeltenis van de H. Catharina door Corn. van Merlen (Antwerpen 1654-1723). Wordt nog gebruikt als doodsprentje bij het afsterven van een bestuurslid (zie voetnota 6).

Blazoen van de kamer, herschilderd in 1816 (zie : Kentekens).

Twaalf *memorieblazoenen* (1732 tot 1959).

Braak, door de leden van de kamer vervaardigd in 1959.

Grote *borstbeelden* van Pieter Coucke en Willem Caudron.

Beker van Mgr. Coppieters.

Kasten :

Kussenkast uit het kasteel van Overhamme afkomstig : eenvoudig, massief meubel in notehout met als versiering een welving op de twee deuren en drie engelenkopjes op de middengordel (omstreeks 1700).
Neo-gotische kast in eik, vervaardigd door L. Kieckens (1966).

Uithangbord in gesmeed ijzer.

Archief van de Oude kamer en van de Vernieuwde kamer : zie bijlage III.

C. In het stadsarchief

Het oudst bewaarde archiefboek van de kamer (1728-1817) met fluwelen omslag, gekend als *«Vernieuwt Register van den Eed»* of *«Het boek met de zilveren sloten».* Het vermeldt de driejaarlijkse verkiezing van den Eed alsook de jaarlijkse verkiezing van de Prins en van de «Koninck der Jonkheit».
Het boek is geïllustreerd met de gekleurde wapenschilden van de Prinsen en versierd met waterverfschilderingen. Interessant voor beoefenaars van familiekunde alsook voor kunsthistorici.

Manuscripten van G. Caudron; o.m. het origineel handschrift van «Het leven van de groote Catharina van Alexandrië», in druk verschenen in 1771.

Talrijke vermeldingen in de *stadsrekeningen,* gedeeltelijk bewaard te Aalst, gedeeltelijk in het Centraal Rijksarchief te Brussel.

D. In het oudheidkundig museum te Aalst

Een houten *beeldje* van Sint-Catharina.

Twee driehoekige *reliekdragers* in verguld hout uit de 18de eeuw. Is het hierover dat een rekening van 1823 vermeldt : «Karel De Mette schildert twee pyramiden» ?

Het geschilderd *portret* van Notaris Cornelis Evit (1772-1865) als kokamer terug op te richten.

E. Ten huize van de archivaris van de kamer

Blazoen, hersamengesteld door archivaris Luc Kieckens, naar gegevens die berusten op het stadsarchief te Brugge (bundel 13).

HOOFDSTUK VI

HET ONTWAKEN

In 1856 werd de vroegere Karmelietenkerk op de Hopmarkt ingericht tot stadsschouwburg. Aanvankelijk werd hij gebruikt door een paar volkse maatschappijen die echter na enkele jaren verdwenen. Te Aalst zou het jaar 1865 de eerste tekenen brengen van een kentering.

Hier werd toen een stedelijke boekerij geopend en, na een voordracht van Meester De Laet uit Antwerpen, kwam een afdeling van het Davidsfonds tot stand. Dank zij een groots petitionement, door deze vereniging op touw gezet, werden de stadsverslagen sedert 1872 in het Nederlands gesteld. Twee jaar later werden ook de bestuurlijke zaken afgehandeld in de volkstaal.

Wel schreef men in de «Ligues Wallones» nog over «le patois des illettrés à l'égard du français» en over «la race wallonne qui est la plus intelligente et la plus éclairée des deux... (Prof. Wils). Dit belette niet dat intussen overgegaan werd tot de stichting van een afdeling van het Willemsfonds (1870) en dat twee toneelmaatschappijen werden opgericht :

«Voor Taal en Vrijheid» op 12 december 1871 en
«Het Land van Riem» op 11 juli 1872.

De bedoeling was duidelijk : de naam van de eerste en de stichtingsdatum van de tweede vereniging houden een programma in ! Enkele jaren later zou «Kunst, Licht en Vrijheid» groeien uit de sociale strijd.

In 1879 ontbrandde de schoolstrijd ! Om de vrije scholen te steunen werden giften ingezameld, Vlaamse kermissen ingericht en zelfs toneel gespeeld door een groep die zich de naam toeëigende van «Catharinisten». Maar toen de inzameling van de schoolpenning ten einde was werden nog wel bals gegeven, maar met de toneelopvoeringen was het afgelopen.

* * *

Het was eerst op maandag, 14 december 1891 dat het eindelijk tot een herstichting kwam na een zestigjarige slaap ! Dit gebeurde te 21 u. in de herberg «De Oude Posterij» bij Rikus De Saedeleer. Deze vroegere afspanning lag in de Nieuwstraat, ongeveer tegenover het Keizerstraatje, op de plaats die nu wordt ingenomen door de konfektiezaak Mertens. Dit werd het eerste lokaal. Later werd o.m. vergaderd in de oude stadsfeestzaal «Het (zwart) Concert» op het Keizerlijk plein (nu woning Dr Gravez), in de Korte Nieuwstraat, op de Botermarkt en ten slotte in het Paviljoen op de Markt.

Op de stichtingsvergadering waren 15 aanwezigen. Leo Geeroms, de man die zich reeds jaren had ingezet voor de herleving van de kamer, bekwam 12 stemmen en werd voorzitter. Werden nog verkozen om deel uit te maken van het voorlopig bestuur : Jan Buys (10 st.), Prosper Keppens (10), Albert Mertens (8) en Baron Felix de Bethune (7).

Reeds van bij hun ontstaan werden de Catharinisten onbewust betrokken in de politieke strijd die toen in het Aalsterse woedde. Na het ver-

kiezingssukses van het Daensisme op 14 oktober 1894, werden zij verdacht van sympatie voor de Demokraten. Waarom ? Pieter Daens had het oude blazoen teruggeschonken aan de kamer waarvoor deze schriftelijk dankte. In deze tijd van hoogspanning was dit voldoende om te besluiten dat de leden voor de lijst van Daens gestemd hadden...

Weldra werden nu regelmatig voorstellingen gegeven in de stadsschouwburg : een drama moest 4 à 5 bedrijven tellen; om de tranenvloed te stelpen werd de avond besloten met een blijspel. Deze stukken waren aangepast aan het (lage) ontwikkelingspeil van het publiek :de volkstelling van 1890 noteerde in onze stad 45 % analfabeten, in 1900 waren het er nog 35 %. Op 17 november 1898 werd een gelukkig besluit getroffen : voortaan zouden vrouwen op het toneel worden toegelaten.

Maar de Catharinisten vatten hun taak breder op, zij bekommerden zich om de gelijkberechtiging van de beide landstalen. Twee maanden na hun officiële herstichting stuurden ze reeds een verzoekschrift aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers om het wetsvoorstel Coremans te aanvaarden.

Op het einde van het jaar 1892 drongen ze schriftelijk aan bij kamerleden en senatoren om voor onze stad de instelling te bekomen van een rechtbank van derde klas. Dit voorstel werd gesteund door Van Wambeke, ondervoorzitter van de kamer, door staatsminister Woeste, door de senatoren Leirens, Van Vreckem, e.a.

In 1896 en 1898 drongen ze bij het landsbestuur nogmaals aan om het voorstel De Vriendt-Coremans «onverminkt» te bekrachtigen. Door deze sociaal-gerichte bemoeiïngen won de kamer aan prestige : de ledenlijst van het einde der 19de eeuw vermeldt de namen van haast alle personen uit onze stad die een rol speelden in het politiek, kultureel of wetenschappelijk leven te Aalst.

Interessante gebeurtenissen in de vernieuwde kamer.

1904 — Leopold II vereert de Catharinisten (nogmaals) met de titel van koninklijke.

1907/08 — Inrichting van een toneelprijskamp waaraan 8 maatschappijen deelnemen : St.-Jans-Molenbeek (2), Brussel (2), Borgerhout, Antwerpen, Mechelen, Lier. Het optreden gebeurt in 1907/08. Als prijs schenkt :
de koning een massief gouden eremetaal,
prins Albert een prachtig kunstwerk,
de stad : 1.000 fr.,
het provinciaal bestuur : 500 fr.,
Baron Louis de Bethune : 200 fr. voor de beste studie over de oorsprong en de geschiedenis van de kamer.

Bij deze gelegenheid krijgt de kamer ook een eigen lied «Liefde wint», gedicht door Lambrecht Lambrechts en getoonzet door Ph. Loockx, bestuurder van de muziekschool. De kamer bestond toen uit een toneelafdeling, een simfonie, een damesafdeling en een gemengd koor, alles samen 200 werkende leden. Muziekleiders waren eerst Ph. Loockx, later stadsgenoot Gustaaf Pape.

1908 — Het bekroonde werk van Val. D'Hondt wordt gedrukt.

1910 — Er wordt nogmaals beroep gedaan op de medewerking van dames.

1919/20 — Eerste prijs in een tornooi te Lokeren met een blijspel.

1926 — Opvoering van «Het Geding van Onze Heer» door P. De Mont, regie J. De Meester. 200 uitvoerders op 26 m. diepe scène. Ze worden uitgenodigd naar Rotterdam, maar gaan er niet op in.

«De twaalf Gezworenen»

1927 — Ze bekomen het hoogste aantal punten in een provinciale schiftingswedstrijd waaraan 47 maatschappijen deelnemen.

1928 — Met «Oedipus-Koning» van J. Cocteau behalen ze de eerste prijs in een provinciaal tornooi.

1929 — Eerste prijs en Beker van Mgr. Coppieters in een wedstrijd van het algemeen katholiek tooneelverbond met «Maria van Bethanië» van Michel van Vlaanderen.

1959 — Verheffing tot hoofdkamer van het Land van Aalst door de Koninklijke Soevereine Hoofdkamer van Rhetorica «De Fonteine» te Gent.

1965 — Opvoering van «De Twaalf Gezworenen» te Leeuwarden (Friesland) door het A.T.V. (*).

1966 — Zelfde opvoering te Antwerpen.

(*) A.T.V. = Aalsters Toneelverbond, een samenwerking van de Catharinisten, de Schakel, Het Land van Riem, Hoger op en Sint-Barbara (de toneelkring Arbeid en Kunst, gesticht in 1909, had de Barbarakamer doen herleven in 1959).

VOORZITTERS gedurende een tijdspanne van 80 jaar :

Leo Geeroms	1891 - 1907
Jules Goethals	1907 - 1918
Dr. Jules Schelfhout	1918 - 1922
Edward Van Hauwe	1922 - 1928
Florel Van Molle	1928 - 1935
Odilon Meert	1935 - 1941
Albert Van Neck	1941 -

EED in 1971, met jaar van intrede in de kamer :

De Prins : Ludovic Moyersoen (1934)
De Euverdeken : Florel Van Molle (1900)
De Deken : Albert Van Neck (1927)
De Ondervoorzitter : Emiel Bogaert (1946)
De Griffier : Marcel Carlier (1947)
De Tresorier : Jef Bruyninckx (1945)
De Leden van de Eed : Walter Van Herreweghe (1947), Herman Slagmulder (1949), Maurits De Smet (1954), Gilbert Eelbode (1950), Odilon De Veylder (1949).

DE EED VAN DE OUDERDOM :

Oscar Moortgat, eregriffier (1919), Jan Backaert (1926), Jan van Campenhout, eretresorier (1931), Prosper Buys (1938), Edmond Coppens (1932).

SPELERS-REGISSEURS sedert 1921 :

Edward Van Hauwe, Romaan Van Hauwe, Gustaaf Meert, Fons Vanacker, Herman Slagmulder, Bert Corthals, Karel Colson, Jef Agneessens, Oscar Moortgat, Philemon van der Taelen, Emiel Backaert, Jef De Jaegher, Tuur Callens, Walter Boni, Oscar Van Malder, mevr. Ann Rombaut en mevr. Pletsier.

Allen verdienen ze onze dank !

Toch vermelden wij in 't biezonder :

wijlen Gustaaf Meert die 23 maal optrad als regisseur van 1923 tot 1935 alsook

wijlen Fons Vanacker die 39 toneelstukken regisseerde tussen 1934 en 1955 !

De Catharinisten vergeten hen niet, de toneelliefhebbers uit het Aalsterse evenmin !

Gustaaf Meert

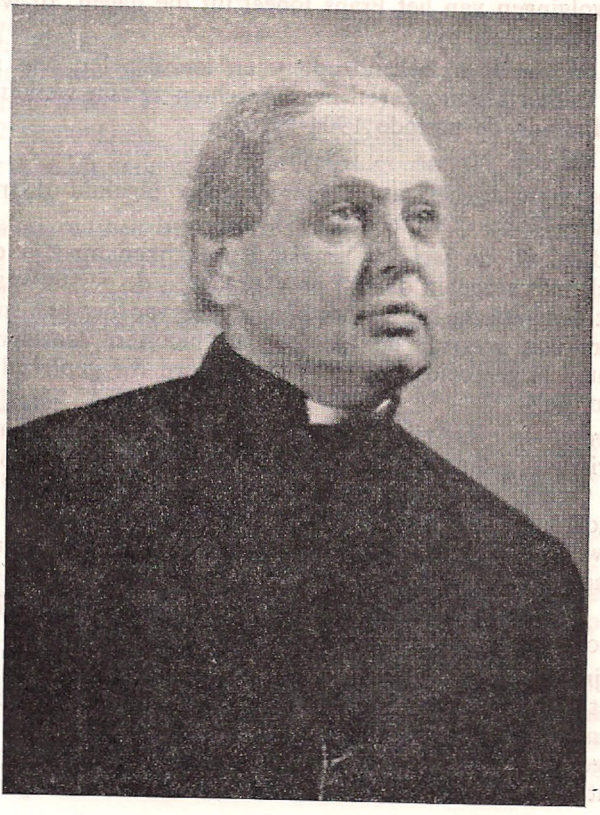

Fons Vanacker

EERSTE TONEELOPVOERINGEN

Op het einde van de 19de eeuw was onze nationale letterkunde nog te zwak om te voldoen aan de eisen van de heropbloei van het toneel.

Haast uitsluitend werden blijspelen opgevoerd, meestal met zang. Dat hier moeilijk over letterkunde kan worden gesproken bewijzen de titels van de toneelwerken :

Een man die de broek draagt - De broek van een garde-civique - De grenadier van Mespelare - Een zitting te Borsbeke - Hij gaat procederen - Hij is niet jaloers - De veertiende aan tafel - Joeken pezel, wat zijt gij voor nen ezel...

De andere opvoeringen stonden onder vreemde invloed : een oud repertorium van speelboeken der Catharinisten vermeldt 25 werken van de Duitse blijspeldichter Kotzebue († 1918), nog in 1906 voerde de kamer het roman-feuileton «De Brooddraagster» op van de Fransman Xavier de Montépin !

Een man die nieuw leven bracht was de Gentenaar Hippoliet Van Peene (1811-1864). Waren zijn stukken, geschreven in een slordige taal, navolgingen van het Frans toneel uit die dagen, zij waren het begin van een opgaande lijn.

Karel van Rijn, gekend auteur en toneelspeler, was zeker gegeerd door de Catharinisten : zeven maal brachten ze zijn werken voor het voetlicht gedurende de periode 1904-1919.

Het ware toneel zou echter worden ingeluid door *Nestor De Tière* (Eine 1856 - † Brussel-Vorst 1920).

Indien wij nu wellicht smalend neerkijken op zijn drama's mogen wij toch niet vergeten dat hij in Vlaanderen de eerste was om te breken met het romantisch toneel. Als baanbreker van het realisme ontleedde hij de karakters waaruit de handelingen moesten voortspruiten. Zijn «Roze Kate» is gegroeid uit een moedermoord die gepleegd werd in het Land van Aalst.

Overal drongen zijn drama's door, zelfs tot in Chicago. Door zijn folkloristisch getinte libretto's werkte hij mee aan het ontstaan van de Vlaamse Opera. Ook deze opera's oogstten een uitbundig sukses in drie werelddelen. Voor de heropstanding van onze taal is hij een machtige steun geweest, de vertalingen van zijn werken hebben Vlaanderen bekend gemaakt in het buitenland.

In 1927 werd in onze stad het gallicisme «Gazometerstraat» vervangen door «Nestor De Tièrestraat». Waarom ?

Zijn jeugd bracht Nestor voor een groot deel door in onze stad. In 1866 liet Jan-Baptist Jelie vader De Tière naar hier komen voor de opbouw van de (in 1970 verdwenen) Filature du Canal. De jongen genoot hier lager middelbaar onderwijs en maakte in 1901 deel uit van het komitee dat de vijftigste verjaring herdacht der verheffing van de «Ecole Pri-

maire Supérieure» tot Rijksmiddelbare school. Ook wanneer hij onze stad reeds lang had verlaten bleven de Aalsterse toneelverengingen nog steeds in betrekking met de auteur.

In bijlage I geven wij een overzicht van de voornaamste toneelaktiviteiten van de Catharinisten. Werd een stuk meer dan drie maal opgevoerd, dan vermeldt een tussen haakjes geplaatst cijfer het aantal opvoeringen.

Afkortingen zijn :

D : drama; B : blijspel; Z : zangspel; T : toneel; O : opera; Tr : thriller.

Het zal de toneelliefhebber wellicht opvallen dat voor de Nederlandstalige werken heel wat auteurs niet aan hun trekken komen. Wij denken aan Cyriel Buysse, Herman Teirlinck, Willem Putman, Antoon van de Velde, Frans Demers, Johan Daisne e.a. Deze namen komen echter wel voor in het repertorium van de andere plaatselijke toneelgezelschappen : in 1967 telde Aalst elf liefhebbersgroepen !

Schiet dus niet op de... Catharinist !

«De twee Tijgerinnen» - 1901.

NOTA : Laatste overlevende : l. vooraan F. Van Molle.

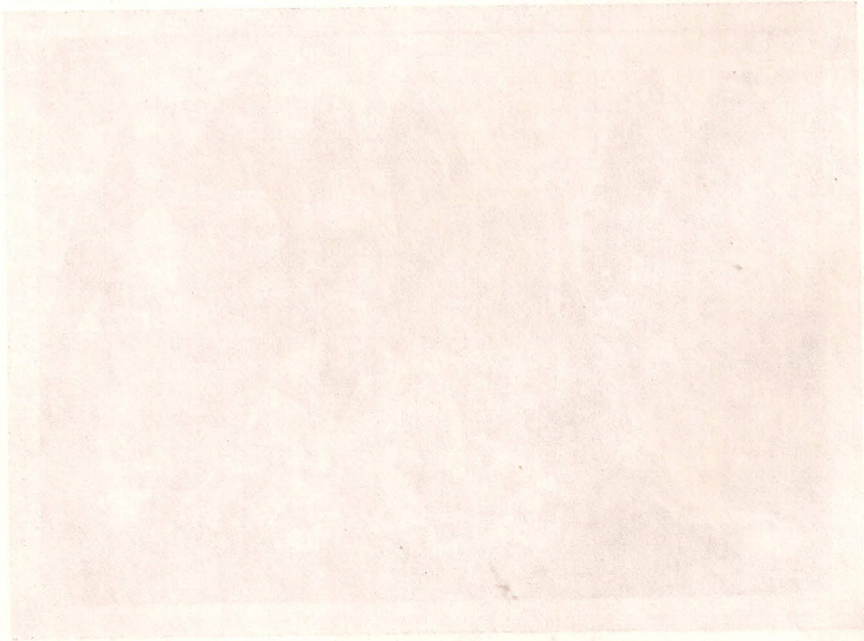

BIJLAGE I

A. REPERTORIUM VAN NEDERLANDSTALIGE WERKEN

Auteur	*Titel*	*Aard*	*Opgevoerd*
Ch. Buet	De Priester	D	1893-1894
			1908-1925
R. Buysse	De Hand van God	D	1896
Hipp. Van Peene	De duivel op 't dorp	B.Z.	1899-1904
(1811-1864)	99 Beesten en 'n boer	B.Z.	1899
	De zoon van de gehangene	T	1905
Nestor De Tière	Moederhart	D	1900
(1856-1920)	Zieleketens	T	1900
	Vorstenplicht	T	1902-1919
	Het Allerlaagste	T	1919
	Roze Kate	D	1921-1932
Dr. Is. Bauwens	De twee Tijgerinnen	D	1901
(1855-1918)			
Huib. Melis	Een onweer	B	1900
(1872-1949)	Najaarsgrillen	B	1907
	De tortelduiven	T	1909
	De brombeer	B	1910
Aug. Hendrickx	Prima Donna	B.Z.	1900
(1846-1918)	Achter 't Slot	B	1926
Edm. Scheltjens	Wildstropers	D	1901-1902
(1861-1946)			
Nap. Destanberg	Laurens Coster	D	1903
(1829-1875)			
Karel Miry	Karline	O	1904
(1823-1875)			
Raf Verhulst	De speleman op 't dak	B	1905
(1866-1941)			
Anna Van Slimbroeck	Tante Clara	T	1905
(einde 19e e.)			
Edmond Roeland	De 14de aan tafel	B	1909
(1875-1929)			
Justus van Maurik	Plicht	D	1909
(1846-1904)			
Em. Van Goethem	Het Wiegje	T	1910
(1847-1907)	Vader Pluimsteen	Z	1914
	De Pacificatie van Gent	T	1942
Topp Naef	De Genadeslag	D	1910-1915
(1878-1953)			
Eug. Van Oye	Godelieve van Gistel	D	1912-1922
(1840-1927)			
W. Van Nouhuys	Eerloos	D	1919
(1854-1914)			
Des. Claeys	Stoops fecit	T	1921
(1876-1934)			
Joris Eeckhout	Verrijzenis	T	1921
(1887-1951)			
Jo Ammers-Kuller	Roeping	T	1921
(1884-1966)			

	Caritate	T	1922
	Bietje	T	1935
Em. Schmidt (1886-1937)	De Ultra's	B	1922
J. Van Epen ° 1878	Als de kersen bloeien	T	1923
Jef Horemans (1887-1955)	In de branding	T	1923
Ina Boudier-Bakker (1875-1966)	Het hoogste recht	T	1924
Gaston Martens (1883-1967)	Leentje uit 't Hemelrijk	B	1925
	Paradijsvogels	B	1948 (5x) 1955 (4x)
Eug. Scribe-Legouw (1791-1861)	Damessteekspel	B	1925
Jaak Ballings (1881-1941)	De handgranaat	D	1925
Jan Fabricius (1871-1964)	Onder één dak	D	1926
	Pietje de landloper	T	1945
	Dolle Hans	D	1954 (4x)
	Sonna	T	1956
Paul De Mont (1895-1950)	Het geding van Onze Heer (regie : Joh. De Meester)	D	1926 (4x)
	De slag der zilveren sporen	B	1929
	De Stijfkop - Zomeravond		1952
Albrecht Rodenbach (1856-1880)	Gudrun (regie : M. Van Vlaanderen)		1927 (4x)
Mich. Van Vlaanderen (1894-1965)	Maria van Bethanië (regie : M. Van Vlaanderen)	T	1929
Félix Timmermans (1886-1947)	En waar de ster...	T	1929
	Mijnheer Piroen	T	1931
Jos Janssens (1888-1968)	De Wonderdokter	B	1930 (4x)
	De klucht van de brave moordenaar	B	1951
Alf. Hegenscheidt (1886-1951)	Starkadd	D	1930
Delbeke en Walschap (1890-1947) - ° 1898	Flirt		1933
Van Bommel-Kouw	Robbedoes	B	1935
	Robbedoes getrouwd		1936
	Westerman en Zoon		1938
Ben Putteman ° 1913	Zonnekind	Z	1936
Herm. Heyermans (1846-1924)	De opgaande zon	D	1935-1955 (4x)
	Op Hoop van Zegen	D	1949
Antoon Coolen (1897-1961)	Kinderen van ons Volk	D	1937
Ger. Walschap ° 1898	De Spaanse Gebroeders	D	1938
Jan De Hartog ° 1914	Schipper naast God	D	1951
Yvonne Waegemans ° 1909	Katelijne		1958
Marc Van Roy ° 1929	Geheime Opdracht		1958

Albert Van Hoeck ° 1920	Mijn vrouw was een negerin	D	1958
P. Van Mockhoven ° 1910	Het Buitenkansje	B	1959
De Prins-Ferket (1860-1922)	Goud in de prairie	T	1959
Luc Vilsen ° 1921	Het eeuwige Sanhedrin	T	1959
Staf Knop ° 1921	Mijn geweten en ik	T	1963
Louis Velle ° 1926	Liefde en Cocaïne		1969
Herwig Hensen ° 1917	Morgen kan het te laat zijn		1968 (6x) (ATV)
Jos Van Hoeck ° 1922	Appartement te huur		1970

B. AUTEURS DIE TE AALST GEBOREN WERDEN OF ER VERBLEVEN

Nestor De Tière (1856-1920)	Moederhart	D	1900
	Zieleketens	T	1900
	Vorstenplicht	T	1902-1919
	Het Allerlaagste	T	1919
	Roze Kate	D	1921-1932
Dr. Isidoor Bauwens (1855-1918)	De twee tijgerinnen	D	1901-1902
Jef Crick (1890-1965)	Pax, kerstspel		1921
Pater Mortier s.j. (1875-1958)	De triomf van de Gekruiste		1932
Albert Bayens (1892-1966)	Een mandeke fruit (historisch)		1941

C. GASTVOORSTELLINGEN :

P.C. Hooft (1581-1647)	Warenaar (regie O. De Gruyter)	1922
J. Van den Vondel (1587-1679)	Lucifer (regie Joh. De Meester)	1927

BIJLAGE II

AUTEURS GESPEELD IN VERTALING

Afkortingen : F : Frans; D : Duits; S : Spaans; N : Noors; O : Oostenrijks; H : Hongaars; A : Amerikaans; I : Italiaans; E : Engels; FB : Frans-Belgisch.

Auteur	*Titel*	*Aard*	*Opgevoerd*
J. Schiller (D) (1759-1805)	De dochter van de muzikant	D	1903
Erckmann-Chatrian (F) (1822-1899) (1826-1890)	De familie Rantzau	D	1904
Dennery (F) (1811-1899)	Een beroemd proces	D	1905
Xav. de Montépin (F) (1823-1902)	De Brooddraagster	D	1906
Felix Philippi (D) (1851-1921)	Weldoener der mensheid	T	1910
	Daniëla	T	1910
	Het erfdeel	T	1911
O. Blumenthal (D) (1852-1917)	Muurbloempjes	B	1912
	De twee wapens	B	1913
	Terug in 't witte paard	B.Z.	1934
José Eckegaray (S) (1832-1916)	Galeotto	D	1912
Ch. Birch-Pfeiffer (D) (1800-1868)	De goudboer	T	1913-1920 1931
Eug. Scribe (F) (1791-1861)	Het Zwitsers Huisje	Z	1914
	Damessteekspel	B	1925
Gust Kadelburg (D) (1851-1925)	Grootstadslucht	B	1919
	Het duistere punt	B	1934
Hendrik Ibsen (N) (1828-1906)	Nora	T	1920
Ludwig Fulda (D) (1862-1939)	Jongezellenbond	B	1920
Hartley Manners (1875-1928)	Peggy m'n schat	B	1925-1939
Björnson Bjornstjerne (N) (1832-1910)	De Jonggehuwden	T	1925
Henri Gheon (F) (1875-1944)	Het diepe leven van Sint-Franciscus (regie : M. Van Vlaanderen)		1927 (5x)
	Zwervers rond de kribbe		1961
Paul Claudel (F) (1868-1955)	De Boodschap aan Maria (gastvoorstelling De Meester)		1928
Calderon de la Barca (S) (1600-1681)	De geheimen der Mis (regie M. Van Vlaanderen)		1928
Jean Cocteau (F) (1889-1963)	Oedipus koning (regie M. Van Vlaanderen)		1928
Ferenc Molnar (H) (1878-1952)	Souper		1933
	Een-twee-drie		1933
Lajos Zilahy (H) ° 1891	De nacht van 17 april	Tr.	1936
Emmet Lavery (A) ° 1902	Het voorste legioen	D	1937

«Het Voorste Legioen»

Lengsfelder	Waarom lieg je, cherie	B	1946
Fedor Ladislas (H) ° 1898	Het leven begint	T	1946
Jacques Deval (F) ° 1894	Tavoritsj		1947
Aldo de Benedetti (I) ° 1892	Drie dozijn rode rozen	T	1949
	30 seconden liefde	B	1950
	Sterf nooit voor je tijd	B	1950
	De laatste vijf minuten	B	1952
Jos. Kesselring (A) ° 1902	Arsenic en oude kant	Tr.	1949
Fritz-Peter Buch (D) (1894-1965)	'n Kerel van 'n vrouw	B	1950
Gioach Forzano (I) (20ste eeuw)	Nonkel Bonaparte	B	1950
Lengyel Melchior (H) ° 1881	Ninotchka	B	1952-1961
J.B. Priestley (E) ° 1894	Een inspecteur voor u	T	1953 (4x)
Fonson en Wicheler (FB) (1870-1924) (1874-1924)	Fientje Beulemans	B	1953 (4x)
Fritz Hochwälder (O) ° 1911	Het heilig Experiment	T	1954 (4x)
Ruth en Aug. Goetz (E) (20ste eeuw)	De Erfgename	T	1956 (4x)
A.J. Cronin (E) ° 1896	De hoogste zending	T	1956
Rudi Besier (E) (1878-1942)	Miss Ba	B	1957

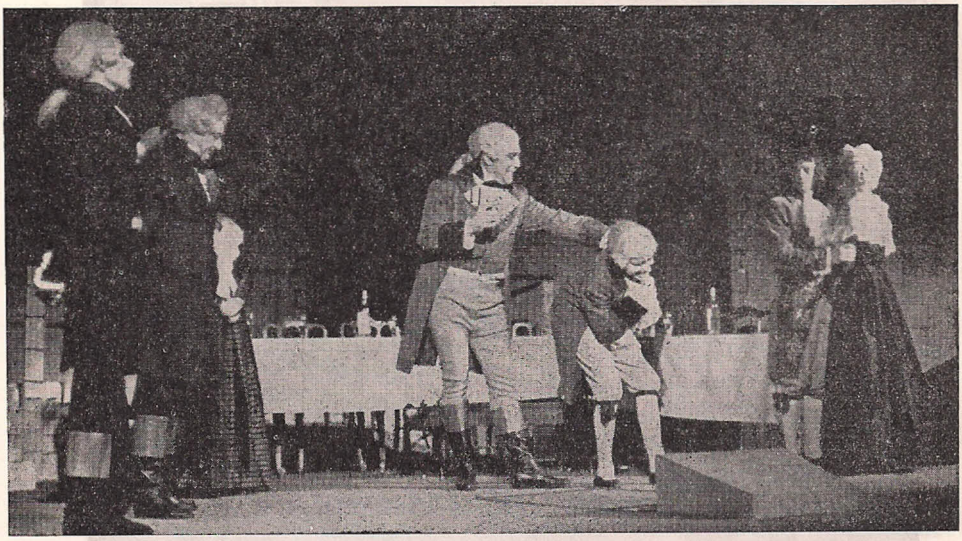

«Arme Bitos»

Richard Nash (A) ° 1916	De Regenmaker	B	1957
A. Husson (F) ° 1912	Engelen zonder vleugels	B	1957
Nicola Manzari (I) ° 1909	Schaakmat	B	1960
Alejandro Casona (I) (1903-1969)	Zeven kreten op zee	T	1960
Ph. King en F.L. Cary (E) ° 1904 ° 1897	Zeeman pas op	T	1962
George Batson (A) (20ste eeuw)	Boeven en Madeliefje	Tr.	1962
A. Miller (A) ° 1915	Vandaag de dag	T	1963
H. de Montherlant (F) ° 1896	De dode Koningin	D	1964
Arthur Swinson ° 1915	De brug van Estaban	T	1965
Reginald Rose (E) ° 1921	De twaalf gezwoornen (regie : Maur. Balfoort)	Friesland Antwerpen	1965 ATV 1966 ATV
Claude Spaak (FB) (20ste eeuw)	De Middernachtszon		1965
C.A. Puget (F) ° 1900	Jeugd (regie mevr. Balfoort)		1966 (4x)
Sid. Kingsley (A) ° 1907	P.J. 21 Detective story (regie : Maur. Balfoort)		1966 (4x) ATV
John Patrick (A) ° 1907	Het onstuimige hart	T	1967
Lope de Vega (S) (1562-1635)	De mirakelridder (regie Frans Bernard)	T	1967 ATV

Jean Anouilh (F) ° 1910	Arme Bitos (vert. J. Diels - regie Maur. Balfoort)	T	1967 (4x)
William Saroyan (A) ° 1908	Hello, jij daar (experimenteel)	T	1968
Thornton Wilder (A) ° 1897	Gelukkige reis (experimenteel)		1968
	Ons stadje	T	1968
Scarnicci en Tarabusi	Kaviaar of Spagetti	T	1969 ATV
Neil Simon	Blootsvoets in het park	T	1969
Camoletti	Boeing-Boeing	T	1970-1971
Fred. Knott (E) ° 1918	Wacht tot het donker is	Tr.	1971

BIJLAGE III

VOORNAAMSTE ARCHIEFSTUKKEN IN DE KAMER :

Uittreksel van inventaris, die tevens de inhoudstafel bevat van al de boeken en bundels.

A. OUDE KAMER

— Studie van het «Vernieuwt Register van den Eed» of het «Boek met de Zilveren Sloten» (zie stadsarchief).
— Aanplakbrief over de verkoop van de gildekamer op de Veemerckt onder de Franse bezetting 1799.
— Vernieuwt Boeck der Resolutiën. Verkiezingen, besluiten 1821/1846. Ledenlijst. Genealogie. Wapenschilden.
— Resolutieboek Tooneelcomité 1812/1821.
— Boek B : dokumenten 17de, 18de, 19de eeuw.
— Manuscripten van de prijskamp «De Belgen» 1807.
— Publicatie 3 bekroonde inzendingen, Vlaamse 1810, Franse 1810.
— Schrift met werken van factor Broeckaert en van Hoffman.
— Het leven van de h. Catharina, door G. Caudron 1717.
— Verzameling toneelwerken : 3 oude, verder van 1839 af.

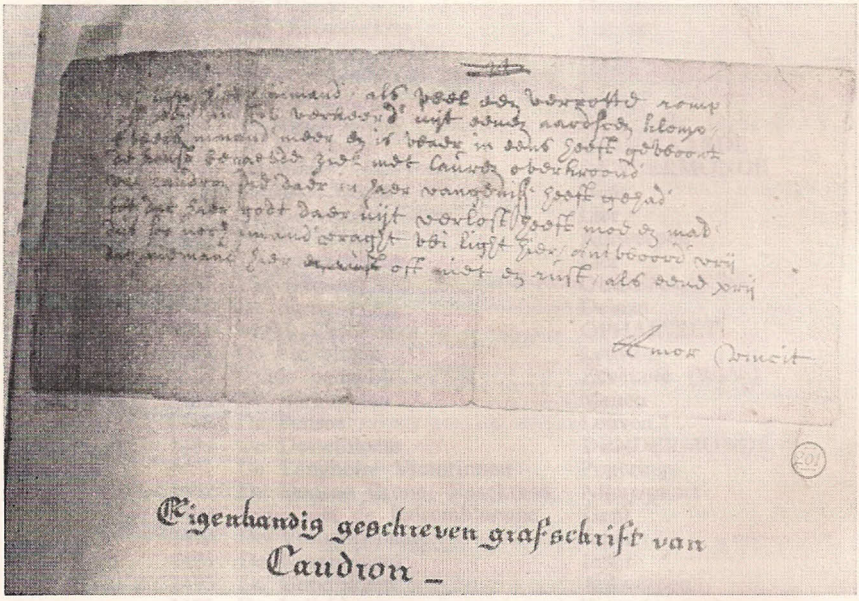

Eigenhandig geschreven grafschrift van Caudron _

B. NA HERNIEUWING 1891

— Boeken met biezondere archiefstukken : C - 1881/1932 — D - 1933 tot heden.
— Goudboek 1907 tot heden, met rood fluwelen omslag : biezonderste gebeurtenissen.
— Grote dokumentatieboeken : diverse stukken, ook drukwerken 1881/1946 - 1946/1953 - 1953 tot heden.

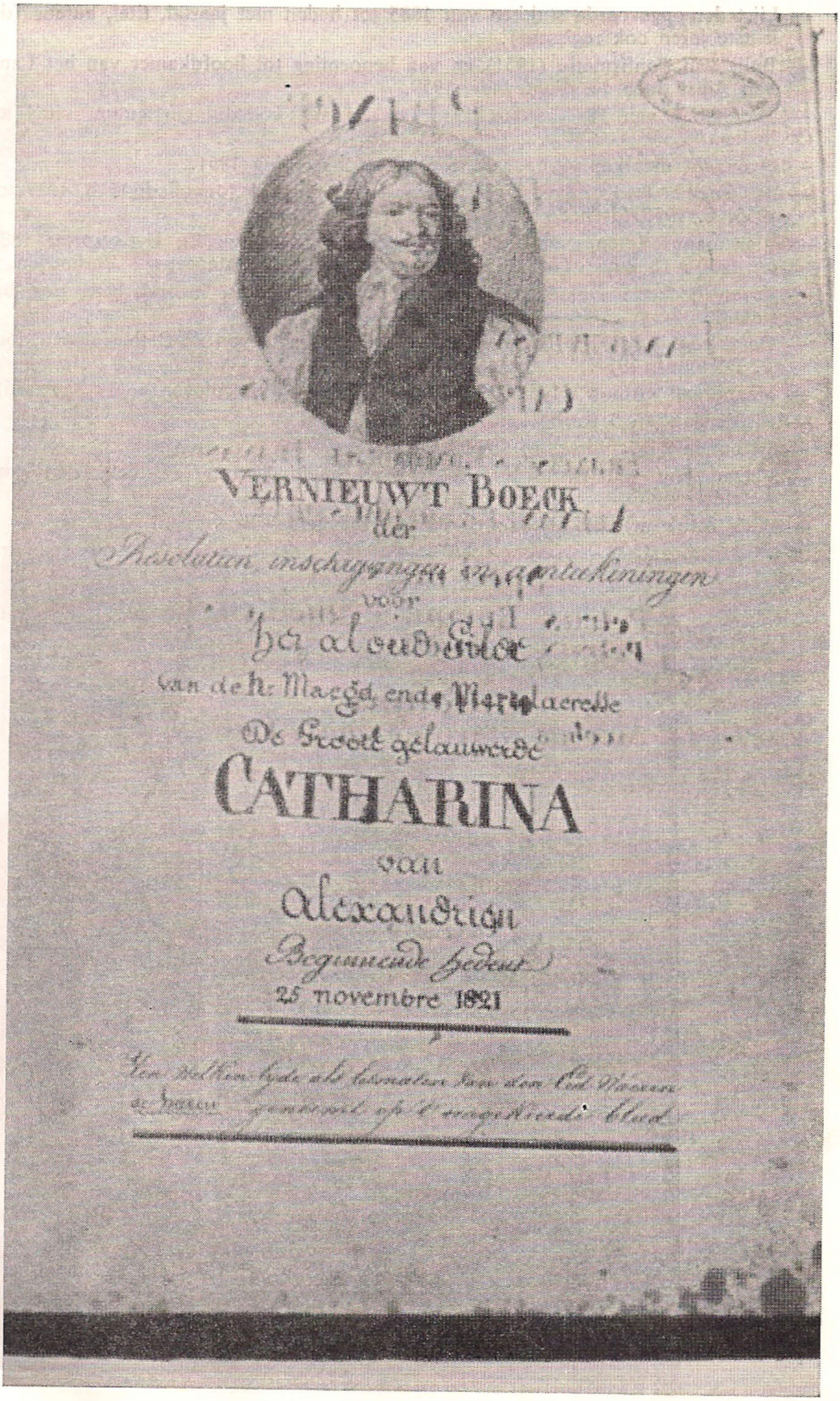
VERNIEUWT BOECK
der
Resolutien inschrijvingen en aenteekeningen
voor
het aloude Gilde
van de h. Maegd ende Martelaeresse
De Groot gelauwerde
CATHARINA
van
alexandrien
Beginnende hedent
25 novembre 1821

— Lijst der opgevoerde stukken van 1883 tot heden met jaartal, titel, auteur (de laatste jaren ook regisseur).
— Bulle van Confirmatie (1951) en van benoeming tot hoofdkamer van het Land van Aalst door de «Fonteyne», 1959.
— Ledenboek van 1891, sedert 1933 per lid met volledig curriculum vitae tot heden.
— Overzicht met kommentaar en foto's tentoonstelling 1951.
— Boeken met foto's opvoeringen (decors) : a. 1901/34 (onvolledig) ; b. 1937 tot 1955; c. 1955 tot heden.
— Vier manuscripten over de Catharinisten : 19de eeuw : Cl. Uyttersprot; 1881 tot 1930 : L. Buys; Tot 1955 : L. Kieckens; Begin 20ste eeuw : Verhoeven.
— Zeven boeken : Dokumentatie over rederijkerskamers, inzonderheid nog bestaande.
— Geschiedenis van het Tooneel te Aalst, bijzonderlijk van de Catharinisten, door V. D'Hondt. 1910.
— Maandblad «Amor Vincit» 1923/1928 (van de 44 nrs bleven er 33 bewaard).
— 14 Verslag- en 5 Kasboeken : 1891/1935.
— 23 bundels briefwisseling 1892/1961.
— Verzameling muziekstukken, koorwerken, meiliederen : omstreeks de eerste wereldoorlog.
— Boek foto's archiefstukken : gebouwen, meubels, voorwerpen...

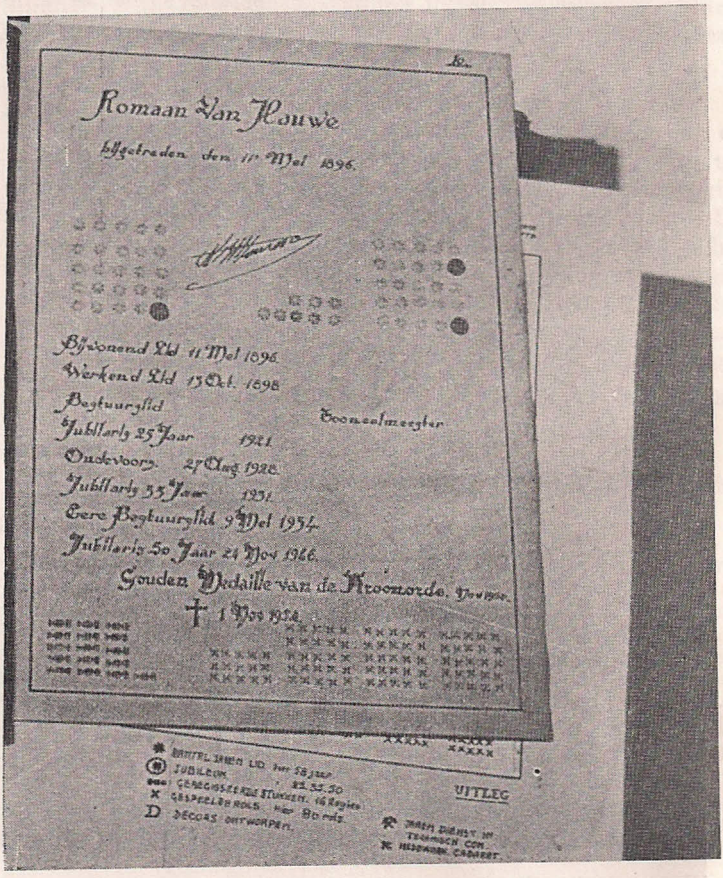

BIJLAGE IV

DIRK VAN AALST of 'T KIND VAN AALST, Laatste Heer van Aalst (° 1144, † 1166)

en het eerste lokaal wereldlijk spel.

«Ghegheven in hoofscheden eenen gheselle van binnen der stede die een notabel spel gedicht hadde van den afcomst *van den kinde van Aelst*... 24 s»

Stadsrekening 1445.

Breedvoerige titel in de stadsrekening van 1461-1462 :

«sdisendaechs in de Sinxendaghen speelden de ghezellen vander stede, in ghetale van XL personen, een schoon rijkelic spel up eene stellinghe voor tvleeschhuus van den feeten van wapene die *tkint van Aelst* in zinen leven ghedaen hadde in hyenesse ende elders, ende hoe hem de keysere van Roome verleent hadde tsweert ende den schilt, daer sij grooten cost af hadden van habite, stellinghe ende anders... 6 pond».

Het is de laatste Heer van Aalst die de geschiedenis is ingegaan als 't Kind van Aalst. Dit blijkt uit het «Corpus Chronicorum Flandriae» waarin de Gentse rechtsgeleerde Philip Wielant (1439-1520) over Dirk schrijft : «...qui depuis fust conte d'Alost et nommé 't Kindt van Alst...».

Dit personage is uitgegroeid tot een gemeente-symbool : het beeld prijkte in 1463 op de toren waarin de uurklok was opgehangen, stond op de schepenkamer in een gebeeldhouwde nis (1543) en siert nu nog één van de hoekzalen van het gebiedhuis «verwapent met synder wapene».

Wie was Dirk van Aalst ?

Hij wist de gunst van zijn onderdanen te winnen door aan de vreemdelingen die Hij was de enige zoon van Iwein van Aalst en van Lauretta van den Elzas, kleindochter van de graaf van Henegouwen.

Hij was gezegend met aardse goederen : hij erfde de voogdijschap over de abdij van Sint-Pieter te Gent, alsook de heerlijkheden van Aalst, Drongen en Waas; later werd hij ook heer van Deinze.

Hij wist de gunst van zijn onderdanen te winnen door aan de vreemdelingen die zich hier kwamen vestigen dezelfde vrijheden te verlenen als aan de andere stadsbewoners. Het recht van «dode hand» werd door hem afgeschaft.

* * *

Wij menen voldoende redenen te hebben om in het toneelstuk van 1445 het curriculum vitae te herkennen van de laatste Heer van Aalst.

Het was dan precies drie eeuwen geleden dat de éénjarige Dirk zijn vader opvolgde, juridisch althans : het bestuursinterim werd waargenomen door Lauretta en door de castellanus.

Dat de opvoering van het stuk eerst doorging in 1461 ligt aan het feit dat de stad in 1445 nog steeds de gevolgen droeg van de zware brand die haar op het einde van de 14de eeuw had geteisterd : gedurende tientallen jaren lag een groot deel van de huizen «vague» en bleef het stadsbestuur «tachter» met zijn betalingen !

Het was in tijden van algemene vreugde dat dit stuk werd opgevoerd !

Na 80 jaar was het schepenhuis eindelijk hersteld en kon de arend in 1461 terug op het belfort worden gehesen. Dit was een gelegenheid om «'t spel van het Kind» met luister op te voeren : 40 spelers traden op, gehuld in kostbare gewaden. De stad verleende een hulpgeld van 6 pond.

1475 was een heuglijk jaar : de honderdjarige oorlog was geëindigd, de hertog van Burgondië en de Franse koning hadden vrede gesloten ! Groot was de vreugde : een feestvuur werd aangestoken, «pipers vander stede» maakten muziek en de rederijkers speelden nogmaals «het spel van den kinde» waarvoor ze weer stadssteun ontvingen.

* * *

Uit de titel van het stuk vernemen wij dat Dirk de tocht naar het land van de heidenen — Palestina — had ondernomen en tot ridder werd geslagen door de (Duitse) keizer van het heilige Roomse Rijk.

Wat zijn die «feeten van wapene» ?

Aan de kruistochten heeft onze Dirk geen deel genomen. Maar naast het koninkrijk Jeruzalem waren een aantal staatjes geschapen in Palestina. Deze stonden onder de bescherming van geestelijke ridderorden die ter plaatse verbleven, andere ridders ondernamen gewapende pelgrimstochten naar het H. Land. Het is een dergelijke tocht die Dirk van den Elzas met vrouw en kleinzoon zal hebben ondernomen in 1157/1159 : zijn vrouw zou er blijven, zijn kleinzoon fungeerde als schildknaap. Bij de terugkeer was de jonge Dirk 15, de ouderdom waarop een jongen toen als volwassen beschouwd werd. Daarna zal de graaf zich met zijn petekind naar de keizer hebben begeven om de verschuldigde leenhulde te brengen voor Keizerlijk Vlaanderen. Tevreden over de plichtsgetrouwheid van zijn machtige leenman kon de keizer aan de Elzasser zijn dank betonen door aan de knaap persoonlijk «tsweert ende den schilt» te verlenen. Geschonken door het hoogste tijdelijk gezag, betekenden beide attributen voor de jeugdige heer van Aalst een volwaardig ridderschap dat hem verhief tot «Prins van het H. Roomse Rijk». Dit verklaart tevens waarom hij, als twintigjarige, te Affligem een oorkonde ondertekende met «Theodoricus Princeps de Alost». Geen enkele van zijn voorgangers had zich vroeger de titel toegeëigend van «Prins van Aelst door Gods genade» !

* * *

Ontdaan van retorische overdrijvingen en anekdotische overwoekeringen menen wij dat dit spel ons een merkwaardige levensschets brengt van de Laatste Heer van Aalst.

Tragische figuur door het vroegtijdig verlies van zijn vader, zijn korte levensloop (22 jaar !) en zijn kinderloos afsterven, oogstte hij bij zijn onderdanen tevens dankbaarheid om de uitbreiding van hun vrijheden, eerbied om zijn grote rijkdom, bewondering om de ondernomen tocht en om de verworven titel.

Daarom hebben zijn tijdgenoten hem bedacht met de troetelnaam «tKindt van Aelst», hun nageslacht heeft hem verheven tot gemeentesymbool !

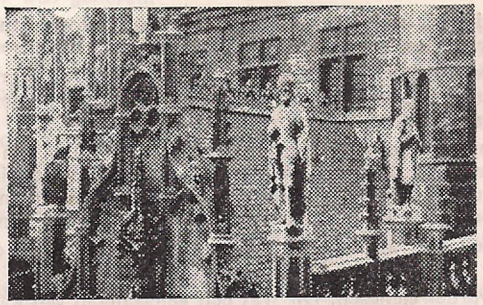

«'t Kint van Aelst», met knots en schild.

BIBLIOGRAFIE

Vermeylen (Aug.):	De Vlaamse letterkunde in «Vlaanderen door de Eeuwen heen». Eerste deel. 1912.
Monteyne (Lode):	Het Toneel in Vlaanderen in «Vlaanderen door de Eeuwen heen». Tweede deel. 1952.
Elslander (Prof. Dr. A. Van):	De letterkunde in de Rederijkerstijd in «Flandria Nostra». Tweede deel. 1959.
Kröjer (Maxim):	Theater A-Z. Twee delen. 1959.
Bock (Eug. De):	Verkenningen in de 18de eeuw. 1963.
Potter (Frans de) en Broeckaert (Jan):	Geschiedenis der stad Aalst: Gilden: deel II, Hoofdst. II en IV. 1874. St.-Martenskerk: deel III, hoofdst. IV. 1875.
D'Hondt (Valery):	Geschiedenis van het Tooneel te Aalst en bijz. van de Kon. Rederijkkamer «De Catharinisten». 1908.
Uyttersprot (Clement):	De Catharinisten in de 19de eeuw (handschrift).
Kieckens (Luc):	Voortzetting van de oude tradities der Rederijkerij in de aloude Camer van Rhetorijkerij De Catharinisten (handschrift).
X:	De Catharinisten 75 (1891-1966).
X:	Algemeen inventaris der archieven, gevolgd van het repertorium der bijzonderste boeken en bundels, de opgevoerde stukken sedert 1891, blazoenen, enz. (handschrift).
Nuffel (Petrus Van):	Alostum Religiosum: St.-Martenskerk. 1911. Grafzerken. 1913. De omgang met het Allerheiligste te Aalst. Hoofdstuk V. 1922. Aanzienlijke familiën. 1924. De schilderijen der St.-Martenskerk. 1925.
Luyckx (Jan-Bapt.):	Den Wedergekomen Pierlala (1757-1836). Uitg. P. Van Nuffel. 1928.
Gijseghem (Theo Van):	Koninklijke aloude Rederijkerskamer Sint-Barbara. 1966.
Vangassen (Hendrik):	Het geestelijk toneel in de middeleeuwen te Ninove, in «Het Land van Aalst», jg. 1, 1949 - nr. 2.
Mayer (Aloïs De):	Willem Caudron (1607-1692), in «Het Land van Aalst», jg. 1, 1949 - nr. 3. Guilliam Caudron, in Kultureel Jaarboek voor de prov. Oost-Vlaanderen. 1960.
Keersmaeker (Dr. A.A.):	De dichter Guilliam van Nieuwelandt. 1957. De vertaling door Guilliam Caudron Sr (1622) van Jac. Zevecotius' Rosimunda-Tragedie (1621), in Kultureel Jaarboek voor de prov. Oost-Vlaanderen. 1955.
Dambre (Dr. O.):	De dichter Justus de Harduijn. 1926.
Elst (Mr. Vander):	De Lof der Belgen. Kanttekeningen over het Nationaal Bewustzijn in Zuid-Nederland, naar aanleiding van de prijskamp der Catharinisten in 1810, in «Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden». 1956. Blz. 161 tat 179.
Broeckaert (Karel):	«Borgers in den Estaminé» en «Den Jongen Tobias». Spectatoriale Geschriften I en II, met inleiding van Dr. A. Jacob.
D'Hondt (Valery):	Nestor de Tière. Bio-bibliografie, Antwerpen. Z.d.

Bricout : Dictionnaire pratique des Connaissances religieuses. Paris. 1925.

Witte (Els) : De revolutiedagen van 1830 te Aalst, in «Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent». Nieuwe reeks, dl. XXI. 1967.

Courteaux en Van Lul : Aalst - Een eeuw evolutie, in «Het Land van Aalst», jg. VIII, nrs 3 en 4. 1956.

Courteaux (F.) : De anthroponomie in het Aalsterse gedurende de 14de eeuw, in «Het Land van Aalst», jg. XVII, nr. 1. 1965.

Warlop (Dr. hist. E.) : De Vlaamse adel vóór 1300. 1968.

X : Geschiedkundig overzicht van de Familie van Vaernewyck (Tentoonstelling ingericht door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde in de Sint-Pietersabdij te Gent (1967).

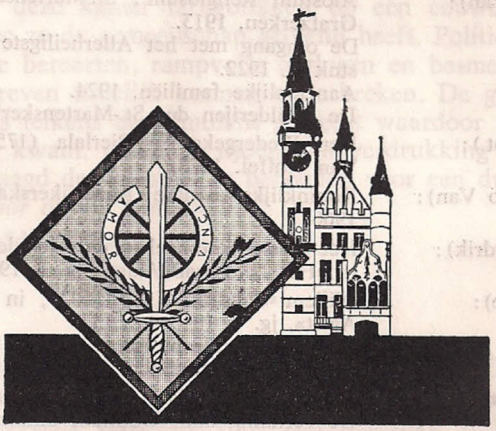

INHOUDSTAFEL 1971

W.L. BRAEKMAN :

Enkele processen te Sint-Lievens-Houtem uit de XVe eeuw 33

J. de Br. :

Een ketter uit Aalst 47
Ketterse te Volkegem 54
Waldenzer-ketterse te Haaltert 80
Woestaard te Schorisse 127
Valsmunter te Oosterzele 128

G. CAPIAU :

Beschouwingen over de rol van Schendelbeke tijdens de Bourgondische periode 48

M. CORNELIS :

Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen (vervolg) 129

Fr. COURTEAUX :

De Koninklijke aloude Rederijkerskamer « De Catharinisten », hoofdkamer van het Land van Aalst 241

V. GAUBLOMME :

Persoonsnamen uit het Pachtregister van het Hospitaal te Aalst, 1589-1672 55
Onze Bibliografie 74, 122
Boekbespreking nr. 3, II, III

S. DE LANGE :

Lessen. Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik 81

J. PIETERS :

Van 's Graven Propre in het Land van Aalst 1

Register van de plaatsnamen

AALST (Land van) : *1*
AALST : 2, 7, 8, 47, *55, 241*
BOELARE : 27
BURST : 12, 15, 16, 31
DENDERHOUTEM : 11
DENDERMONDE : 248
EREMBODEGEM : 4, 6, 15
ESSENE : *157*
GERAARDSBERGEN : 6, 248, 258
HOFSTADE : 7, 12, 18, 21
IMPE : 5, 18, 21
LEDE : 4, 5, 6, 7, 10, 17, 21
LEMBERGE : 12
LESSEN : *81*
LIEDEKERKE : 4
LIEFERINGE : 5
MERELBEKE : 7, 9
MOORSEL : 7, 10, 14
NIEUWERKERKEN : 4, 5, 11, 26
OKEGEM : 5, 14, 22
OOSTERZELE : 128
OPHASSELT : 248
OPZULLIK : 129
PAULATEM : *190, 191*
RUDDERSHOVE : 215
SAINTES : *191*
SAINT-SAUVEUR : *192*
SCHELLEBELLE : 1
SCHENDELBEKE : *48*
SCHORISSE : 127
SERSKAMP : 1, 5, 6, 7, 8
'S GRAVENBRAKEL : *129*
SINAAI : *129*
SINT-AMANDS : *129*
SINT-ANTELINKS : 5, 14, 30, *129*
SINT-BLASIUS-BOEKEL : *133, 136*
SINT-DENIJS-BOEKEL : *137*
SINT-GILLIS-DENDERMONDE : *140*
SINT-JANSSTEEN : *144*
SINT-GORIKS-OUDENHOVE : *140*
SINT-KORNELIS-HOREBEKE : *144*
SINT-KWINTENS-LENNIK : *147*
SINT-LIEVENS-ESSE : *147, 157*
VINKT : *221*
VLEKKEM : *221*
VLIERZELE : *223*
VLOERZEGEM : *193*
VLOESBERG : *227*
VOLKEGEM : 54, *228*
VOLLEZELE : *232*
VOORDE : *233*
VURSTE : *238, 240*
WANZELE : 7
WASSENE : *240*
WELLE : 5, 6
WICHELEN : 5, 6, 8, 14, 16, 21
WIJLEGEM : *136*
WIJNHUIZE : *198*
WIEZE : 9, 33
ZONNEGEM : 4, 7
SINT-MARIA-HOREBEKE : *166*
SINT-LIEVENS-HOUTEM : *35, 161*
SINT-MARIA-LATEM : *170*
SINT-MARIA-LIERDE : *172*
SINT-MARIA-OUDENHOVE : *177*
SINT-MARTENS-BODEGEM : *184*
SINT-MARTENS-LATEM : *185*
SINT-MARTENS-LIERDE : *185*
SINT-PIETERS-KAPELLE : *191*
SINT-RENELDE : *191*
SLUIS : *192*
SMEEREBBE : *192*
SMETLEDE : *194*
STEENHUFFEL : *197*
STEENHUIZE : *197, 198*
STEENKERKE : *199*
STRIJPEN : *199*
STRIJTEM : *204*
TERALFENE : 4, 6, 13, *204*
THIRIMONT : *207*
THORICOURT : *207*
TIELRODE : *207*
TOLLEMBEEK : *207*
TUBEKE : *208*
UITBERGEN : *208*
VELAINES : *208*
VELZEKE : *209, 215*
VIANE : *216*
VILVOORDE : *221*

GEACHT MEDELID,.

Weze het wat laattijdig, hiermee ontvangt U het laatste nummer van onze XXIIIe jaargang. Voor het jaar 1971 werd U een verscheidenheid van lezenswaardige bijdragen geboden, met o.m. het voorlaatste vervolg van de lijst van de Buitenpoorters van Geraardsbergen. Een kluifje voor allen die aan familiekundige opzoekingen doen. Voor 1972 is de bijdrage voor het eerste nummer reeds ter perse, teneinde het tijdverlies in te lopen.

De Heemkundige Vereniging «Het Land van Aalst» rekent dan ook op uw verdere trouw, maar ook op uw steun bij de aanwerving van nieuwe leden.

Stort onverwijld op de postrekening van «Het Land van Aalst», nr. 5869.11 uw bijdrage, liefst als **erelid** 500 fr. (of meer), hetzij als **steunend lid** 250 fr., hetzij als **gewoon lid** 175 fr. Stel niet uit! Aldus bespaart U ons werk en moeite en U het geld van de inningskosten. Dank U van harte.

De Redaktie.

VERZOEK

Frans Duquet, Mgr. Meulemansstraat 29 te Sint-Lievens-Houtem (tel. 053.62879), werkt aan zijn stamboom en zoekt kontakt met andere Duquets, die reeds zouden gevorderd zijn tot 1626 of verder, teneinde nuttige gegevens uit te wisselen.

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Denderleeuw, en VOORAF te storten op de voornoemde postrekening.

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, 9300 Aalst - Tel. (053) 280.96

Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, 9620 Zottegem
Tel. (09) 70.19.04

Redaktiesekretaris :
E.H. J. de Brouwer, pastorie, 9340 St.-Gillis-Denderm. - Tel. (052) 248.27

Recensiedienst :
E.H. V. Gaublomme, pastoor, 9803 Gottem - Tel. (051) 630.80

Ruildienst :
M. Cornelis, Dwarsstraat 50, 9470 Denderleeuw - Tel. (053) 667.02

Bestuursleden : B. Boel - L. De Rijck - J. Pieters - A. van Lul

Prijs voor het jaarabonnement :
Voor leden 175 fr., voor steunende leden 250 fr. en voor ereleden 500 fr., te storten op postrekening nr. 5869.11 «Het Land van Aalst», Zottegem.

Gewoon los nummer (30 fr.) te bestellen bij de heer Marcel Cornelis, Denderleeuw, en VOORAF te storten op de voornoemde postrekening.

INHOUD VAN NUMMER 6 — 1971

F. COURTEAUX — De Koninklijke aloude Rederijkerskamer «De Catharinisten», hoofdkamer van het Land van Aalst 241
Inhoudstafel 1971 309
Register van de plaatsnamen 310
Bericht van de redaktie 312
Verzoek 312

Drukkerij : «Het Reklaamblad», Nieuwstraat 29, Lede - tel. (053) 237.87 - 701.71